

Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство





Женската Граѓанска Иницијатива Антико

Добри практики и искуства од проектот за социјално вклучување на жените од немнозинските етнички заедници од руралните средини на Р. Македонија

„Преку едукација и зајакнување
кон социјално вклучување
и активно граѓанство“

2011

Издавач:

Женска граѓанска иницијатива АНТИКО

Ул. "Тале Христов" ламела 1лок. 9, 1000, Скопје

e-mail contact@antiko.org.mk

www.antiko.org.mk

За издавачот:

Ѓунер Небиу

Автори:

Ѓунер Небиу,

Ивана Срцева,

Даница Јованова

Превод на албански: Бесник Емини

Илустрација - насловна страна: Јетмире Зендели

Графички дизајн: ПРОПОИНТ

Скопје, 2011

Оваа публикација е подготвена со поддршка од Телото на ОН за родова рамноправност и унапредување на жените (UN Women).

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се оние на авторите, и истите нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women,



United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

Обединетите Нации или други придржки организации.

Подготовката и печатењето на оваа публикација е дел од проектот „Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство – фаза I & II“ кој беше спроведен од Женската Граѓанска Иницијатива Антико.



Женска Граѓанска Иницијатива Антико е интересничка мрежа на 18 мултиетнички женски локални организации и групи во Република Македонија, кои работат на промоција на културата на мирот и изградба на заедницата преку јавно и општествено ангажирање на жените од повеќе етнички заедници.

ЖГИ Антико се залага за афирмација на човековите/женските права и живот без насилиство, како во рамките на семејството, така и во општествениот живот. Нашата организација своето делување го заснова врз вредностите на ненасилството, толеранцијата, мултикултурализмот, рамноправноста, сигурноста, одржливиот развој, поддршката, вмрежувањето, граѓанскиот активизам, социјалната правда и вклученоста.

ЖГИ Антико, во областа на своето делување има постигнато видливи позитивни резултати и промени на локално и национално ниво:

- придонес кон вклучување на родовата перспектива во политиките и програмите на институциите, ЕЛС, политичките партии (lobирање и застапување за унапредување на законската регулатива, анализи и истражувања, зајакнување на капацитетите на жените членки на политичките партии и нивните подмладоци, членовите на КЕМ на локално ниво, локалната администрација и други клучни актери во заедниците);
- социјална инклузија и поттикнување на активизмот кај жените од руралните средини преку зајакнување на нивните капацитети за идентификување на проблемите и спроведување на акции во заедницата се со цел да се унапреди и подобри стапсот и положбата на жените во руралните средини;
- социјално и економско јакнење на жените - градење на капа-

цитети, едукација и поддршка на жените и маргинализираните групи за активно учество во општествените и економските процеси

- придонес кон градењето на мирот преку промоција на ненасилството, мултиетничката соработка и афирмацијата на родовата (феминистичка) идеологија и политика во постигнувањето на родовата рамноправност во локални и глобални рамки.

Годишната програма на АНТИКО е поддржана од програмата CIVICA Mobilitas, која е имплементирана од страна на Центарот за Институционален Развој – ЦИРа и финансирана од Швајцарската Агенција за Развој и Соработка (SDC), претставена од Швајцарската Канцеларија за Соработка во Македонија.

Предговор

Постигнувањето на инклузивно општество е општествена желба која има за цел да обезбеди еднакви можности за сите, без оглед на постоечките разлики. Достоинственото живеење не е само етичка норма и морален императив, туку и правичен принцип и промовирање на граѓанскиот ангажман за подеднакво учество на половите во развојот на заедницата.

Едно од важните и приоритетни прашања за развојот на демократските процеси, социјалната правда и одржливиот мир во нашата земја и во глобални рамки, е зајакнувањето и создавањето на еднакви можности за жените и мажите. Ова е особено важно при креирањето и применувањето на родово сензитивните политики и програми за зајакнувањето на жените од маргинализираните и ранливите групи на жени од немозинските етнички групи од руралните средини, кои се повеќекратно дискриминирани - исклучени од јавниот, економскиот, политичкиот и културниот живот на заедницата и земјата, воопшто.

Позицијата на жените во Македонија сеуште се темели на традиционални и патријархални норми и вредности. Иако во урбантите средини, постои тенденцијата за менување на традиционалните односи во домот, тоа за жал, е многу редок случај со жените од руралните средини. Тие многу често се жртва на сите видови на насиљства, и се соочуваат со неадекватна заштита и превенција. Нивните права и приоритети честопати се недоволно адресирани во националните стратегии за развој и родова рамноправност. Жените од овие средини често се соочуваат со економска зависност, висок степен на општествена неактивност, невработеност, ограничени можности за финансиска помош, информации и образование, неадекватна здравствена заштита и достапност до здравствените услуги (особено за репродуктивното здравје) недоволен пристап до неформалното образование, повреди на правото за склучување на

брак (договорени бракови) и друго.

За нивната неповолна положба говорат и Завршните коментари – препораки на извештајот CEDAW, на Комитетот на ООН за Република Македонија (2006 година - особено во точка 27,28) каде јасно се гледа загриженоста.

Имајќи го во предвид горенаведеното, Женската граѓанска иницијатива Антико, како мултиетничка мрежа на жени и организации кои активно работат во областа на унапредувањето и заштитата на женските човекови права и постигнувањето на рамноправноста помеѓу жените и мажите, презеде иницијатива и со поддршка на UN Women (од мај 2009 до февруари 2011) го реализира проектот **“Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство“**.

Постигнатите резултати во минатото, не охрабрија да преземеме ваков вид на иницијатива. Ова за нас, членките и тимовите на Антико, беше голем предизвик. Методологијата на работа која ја применивме претставува еден од најсеопфатните пристапи, но и тежок процес за реализација, особено за имплементација на целни групи кои се крајно маргинализирани.

Благодарение на нашето 11 – годишно искуство со овој начин на работа, ги постигнавме очекуваните резултати. Затоа, преку оваа брошура одлучивме, добрите практики и искуства, да ги споделим со сите HBO-и и други засегнати страни кои сакаат да дадат свој придонес за подобрување на положбата на овие и други маргинализирани групи во заедницата.

Програмскиот тим на проектот

Вовед

Политиката на родовата рамноправност и зајакнувањето на жените претставува едно од фундаменталните начела на демократијата и општествениот поредок. Родовата рамноправност во Република Македонија е загарантирана со Уставот од 1991-та година и како фундаментално човеково право претставува една од најважните цели и приоритети на државата. Работењето кон целта за постигнување на вистинска родова рамноправност и справување со постоечките нееднаквости, често значи да се работи различно со жените и мажите и да се признае дека тие имаат различни потреби, приоритети и аспирации, се соочуваат со различни пречки и придонесуваат кон развојот на различни начини.

Во овој контекст жените треба да издејствуваат рамноправност за да можат да работат во свое име, со силен глас да се изборат нивните гледишта да бидат слушнати и земени во предвид. Оттука, зголемувањето на вклученоста на жените во консултациите и во донесувањето на одлуки на сите нивоа ќе придонесе за унапредување на родовата рамноправност во различните области од животот.

Според Заводот за статистика 86,7% од територијата на Република Македонија е рурална и претставува дом на 40,2% од севкупното население во државата. Жените од руралните средини најчесто припаѓаат на немнозинските етнички заедници етничките и истите се маргинализирани, исклучени од социо-економскиот, јавниот и политичкиот живот на нивните заедници. Кон оваа состојба придонесуваат голем број на фактори како што се патријархалната средина, стереотипните родови улоги, сиромаштијата итн. Родовиот идентитет, поврзан со нивната етничка припадност и местото на нивното живеење ја

прави оваа група особено ранлива. Според тоа, уживањето на основните права, како и пристапот до образование, информации, здравствена и социјална заштита, вработување, учество во јавниот и политичкиот живот на заедницата, станува примарен интерес на секоја акција која ги таргетира жените од руралните подрачја.

Во Република Македонија поголемиот број на жени кои живеат во руралните средини најчесто се невработени, домаќинки кои се грижат за домот, стоката и полето, не поседуваат земја, имот или бизнис и немаат пристап до поволни развојни кредити.

Учествоот на жените во донесувањето на одлуки, земјоделско-то планирање и севкупното производство е ретко проучувано. Невработеноста, отежнатиот пристап до институциите и услугите, недоволната информираност, лошата инфраструктура и несигурноста на пазарот се идентификувани како основни проблеми за жените кои живеат на село, што дополнително влијае тие да останат во руралните подрачја и да работат во областа на земјоделието.

Транзицијата низ која поминува Република Македонија има негативни ефекти, а особено на економската положба на жените, нивното вработување и вреднувањето на нивната работа. Оттука, според Заводот за статистика, само 4% од вработените жени се сопственички на бизниси, 11% од вработените жени се исплаќаат со плата над просечната во државата, а стапката на невработеност кај жените е 37,2%. Според старосната структура најголем е процентот на невработени жени кои припаѓаат во возрасната граница од 25 до 29 години, кога се и најработоспособни.

Општи информации за проектот

Проектот на ЖГИ Антико “Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство – фаза I и II” кој е поддржан од UN Women (претходно UNIFEM), има за цел да го зајакне женскиот идентитет, моќта и самодовербата на жените од руралните средини, нивното освествување, зајакнување, мотивирање и давање на поддршка за активно вклучување во јавниот и социјалниот живот на заедницата.

Целната група на овој проект ја сочинуваат жени од руралните средини кои припаѓаат на различни етнички групи (Македонки, Албанки, Турчинки, Македонки муслуманки, Ромки) на возраст од 17 до 40 години од општините Могила, Теарце, Липково, Крушево, Дебар и Гостивар.

Во првата фаза на имплементирањето на проектните активности локалните тимови на Антико беа вклучени во прибирањето на податоци од терен преку директни контакти со претставници од Локалната самоуправа, Центрите за социјална работа и други релевантни извори, кои овозможија да се дојде до одредени информации, податоци и сознанија во однос на состојбата на жените од руралните заедници. Во зависност од квантитетот и квалитетот на добиените податоци од страна на локалните тимови, е подготвена поединечна анализа за секоја од предвидените општини (Липково, Теарце, Mogila, Крушево, Гостивар и Дебар).

Оваа анализа на локалните тимови, а и на програмскиот тим на Антико послужија како база на податоци за првично утврдување на состојбите, креирање на адекватни едукативни програми, а и добивање на информации колку релевантните институции располагаат со родово сегрегирани податоци и колку тие посветуваат внимание на положбата на жените во нивната општина.

Во рамките на проектот "Преку едукација и зајакнување кон активно граѓанство и социјално вклучување" (во првата и втората фаза) каде беа вклучени вкупно шест рурални општини: Теарце, Могила, Липково, Крушево, Дебар и Гостивар¹, главна цел беше зголемување на бројот на жените од руралните средини од различни етнички заедници кои се свесни, ги препознаваат своите женски/човекови права и преземаат иницијативи за креирање промени на лично ниво, на ниво на групата и заедницата, се со цел на намалување на традиционалните вредности и зголемување на нивното активно учество во социо-економскиот и политичкиот живот на заедницата.

Следната фаза беше организирање на работилници. Едукативните работилници се реализираа со пристапот: едукација - поттикнување и поддршка на акција

Искуственото учење, позитивна мотивација на теми од човекови/женски права, родови концепти, техники на лобирање и јавно застапување, стекнување на вештини за планирање и спроведување на јавна акција – придонесоа за родово освестување, информирање, охрабрување, зголемување на знаењата и вештините на жените од овие маргинализирани групи јасно да ги идентификуваат – мапираат нивните проблеми и потреби во заедницата и активно да се вклучат во решавањето на истите преку иницирање, планирање и спроведување на јавни акции на актуелни теми и на приоритетни прашања за нив.

Во нивните заложби жените успеаа да заинтересираат и активно да вклучат и други засегнати страни во заедницата. Тие организираа многубројни активности на теми кои најмногу ги засегаат нив. Нивната главна цел беше да влијаат на подобрувањето на квалитетот на нивното живеење и остварување на

¹ Иако Крушево, Дебар и Гостивар се градски средини во овие општини се работеше со жените од руралните средини кои им прилагают на општините, односно во Крушево - Јакреново, Саждево, Борино, Белушино и Лажани, Дебар - Могорче, Броштица, Чепиште, Отишани и Гостивар - Чегране, Форино, Беловиште, Балиндол

нивните базични/човекови/женски права. Со поддршка на тимовите на Антико тие воспоставија соработка со градоначалниците и релевантните институции на локалната власт, со што ги актуелизираа во јавноста постечките проблеми и потреби се со цел да влијаат во креирањето на родово сензитивни политики, кои ќе ги земат во предвид родовите потреби.

Во преземените акции од страна на целните групи во сите 6 општини, се постигна многу значаен успех. Со овој пристап и начин на работа, очекуваните резултати на проектот „Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство“ беа целосно постигнати.

Методологија на работа:

Главни инструменти кои се користеа во едукативните работилници и во другите фази на проектот се: истакнуто учење, активно учество, интеракција и соработка, позитивна мотивација, активно слушање, вештини на давање на повратна информација, градење на тим, практична работа – планирање и спроведување на акции во заедницата преку меѓусебно поврзување – вмрежување. Чекорите при имплементацијата на проектните активности беа реализирани според следната методологија:

- Приирање на информации и составување на извештај со осврт на фактичката состојба на жените од руралните средини од немнозинските етнички заедници во предвидените општини (Теарце, Дебар, Гостивар, Крушево, Липково и Могила);
- Организирање на циклуси на едукативни работилници;
- Идентификација (мапирање) на проблемите и потребите на жените во заедницата од страна на целната група со намера нивно понатамошно активно вклучување во јавниот и општествениот живот;
- Спроведување на родово сензитивни локални акции на мапираните проблеми и потреби;
- Лобирање, јавно застапување и воспоставување на соработка со Локалната самоуправа – градоначалниците и релевантните институции;
- Донесување на заклучоци и препораки за натамошни активности и форми на ефективна работа и поддршка од страна на сите релевантни институции во однос на решавањето на проблемите и потребите на жените од етничките малцинства.

Едукативни работилници

Тргнувајќи од анализата на прибирали податоци на терен и стекнатото искуство на Антико со 11 – годишно грасс-рот делување во локалните заедници на Македонија, одлучи да дизајнира **едукативни модули** на теми кои ќе ги освестат, зајакнат и мотивираат жените од руралните средини за надминување на некои предрасуди, стереотипи и традиционални вредности присутни во овие заедници во однос на жените и нивните родови улоги. Ова беше голем предизвик за програмскиот тим на Антико и нејзините локални тимови кои активно делуваат во 10 локални заедници на Р. Македонија.

Метологијата на работа и стратегијата за иницирање на промени преку едукација - зајакнување – поддршка – акција во заедницата - воспоставување на соработка со други засегнати страни и локалната власт, ја применуваме уште од почетокот на нашето основање и делување со кои имаме постигнато големи резултати. Ова особено се однесува со жените од политичките партии, жените советнички, женските и младински-те форуми на политичките партии, синдикати, HBO-и и др. Но, оваа метологија за прв пат ја применуваме со целна група која е многу ранлива (со висок степен на социјална исклученост, изолирана и „функционално неписмена“).

Ризикот кој го презедовме беше голем, но бевме свесни дека треба да вложиме максимален напор, бидејќи процесот е тежок, но успехите не се невозможни доколку веруваме во тоа што го работиме и доколку сакаме да иницираме промени и да постигнеме одреден успех, кој ќе ги охрабри жените од овие заедници да промовираат поразлични модели на однесување, а истите да бидат истовремено прифатени и од другите актери на заедницата.

Ние верувавме дека за успешното реализирање на овој проект

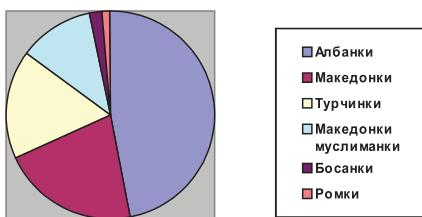
треба да делуваме паралелно на повеќе нивоа: да ги посетиме жените и мажите во нивните домови („од врата до врата“), да разговараме со нив, да ја стекнеме нивната доверба за да учествуваат во нашите работилници, а нивните семејства, локалната самоуправа и другите стекходери да бидат наши и нивни сојузници и соработници. Не беше ни лесно ни едноставно, но како и да е, нашиот проектен тим и локалните тимови (кои поминаа додатна ТОТ за доедукација за ваков вид на делување) вложија максимални напори и успешно ја реализираа оваа задача. Бевме упорни и верувавме дека ова е единствениот пат да постигнеме успех.

Процесот се одвиваше паралелно во повеќе насоки. Работилница со жени, состаноци со градоначалници и релевантни институции – потпишување на Меморандуми за соработка и одржување на работилници со локалната администрација и советници и советнички на општинските собранија. Во спроведувањето на овие паралели активностите беа вклучени програмскиот и координативниот тим на Антико од извршната канцеларија и нашите локални тимови составени од координаторка, едукаторки, активистки и волонтерки. Нашите локални тимови реализираа четири циклуси на работилници (вкупно 64 работилници (32) во првата и (32) во втората фаза на проектот) каде вкупно учествуваа 380 жени, од различни возрасти. Темите кои беа опфатени се: *родовите концепти, родовата еднаквост, женските човекови права, лобирање и јавно застапување, планирање на локална акција и изработка на акциски план*. Преку овие работилници учесничките можеа да ги артикулираат своите проблеми, да преземат индивидуални и групни улоги за спроведување на јавните активности во заедницата, како и да влијаат на создавање на позитивни промени на индивидуално ниво, на ниво на групата и заедницата воопшто. Нашите тимови беа во постојана интеракција со целната група и сите други засегнати страни во заедницата, вклучувајќи и одредени медиуми. Нивната поддршка продолжи и по завршувањето на едукативните работилници. Тие беа заедно како за

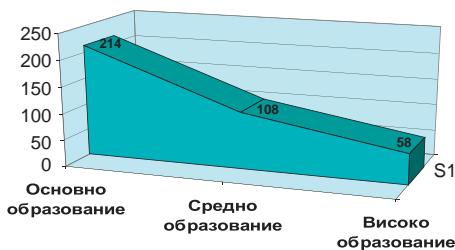
време на планирањето, така и за време на реализирањето на голем број на активности - акции инициирани од страна на целната група.

По спроведувањето на едукативните циклуси кои имаа за цел да ги зајакнат капацитетите на жените за препознавање на родовите концепти и имплементација на родовите практики, целната група ги зголеми своите знаења и вештини и покажа зголемена свест за препознавање на проблемите со кои се соочуваат жените и девојчињата и одредување на приоритетите кои се во нивен интерес и во интерес на заедницата.

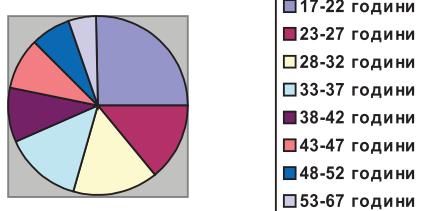
Во рамките на едукативните работилници (од првата и втората фаза на проектот) едуцирани и зајакнати беа вкупно 380 жени во 64 едукативни работилници кои понатаму земаа активно учество во планирање и имплементација на 16 родово сензитивни локални акции во нивните општини.



Етничка структура на жени-те учеснички на работилни-ците



Структура на учесничките во едукативните работилни-ци според степенот на обра-зование



Структура на учесничките во едукативните работилни-ци според возраста

Локални акции

Во подготовката и реализацијата на локалните акции во двете² фази на проектот беше вклучена целната група од рурални жени од етничките малцинства (вкупно 132 жени кои учествуваа во работилниците) која функционираше како женска мрежа и допринесе за имплементација на предвидените активности. Во рамките на оваа фаза од проектот планирани и реализирани се 16 локални планови за акција кои се инициирани врз база на постоечките проблемите и потребите на жените, за кои тие самите ги определија како приоритетни. Локалните акции спроведени во општините Могила, Тварце, Липково, Крушево, Дебар и Гостивар опфатија разновидни теми насочени кон: здравствената заштита, едукацијата за заштита на репродуктивното здравје, информирање за зависностите кои им се закануваат на младите, активно вклучување во образовниот процес, родовото и семејното насилиство, стресниот живот на младите девојки, договорените бракови, можностите за самовработување, зајакнувањето на самодовербата, па сé до економското зајакнување,

Во 16-те локални акции, инициирани од страна на неформалните групи на жени, вкупно беа вклучени 1665 лица, а во рамки

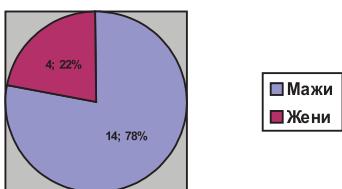
2 За време на реализацијата на активностите од првата фаза од проектот во општините Тварце, Могила, Липково и Крушево беа опфатени жени од различни етнички заедници од 21 рурална средина: Крушево – Јакреново, Саждево, Борино, Белушино и Лажани; Тварце – Непроштено, Тварце, Добропште, Глоѓи, Пршовце, Одри и Слатино; Могила – Будаково, Мусинци, Могила и Трап; Липково – Липково, Слупчане, Опае, Ваксинци и Рунице

3 За време на реализацијата на активностите од првата фаза од проектот во општините Могила, Дебар, Тварце и Гостивар беа опфатени жени од различни етнички заедници од 19 рурални средини: Дебар: Могорче, Броштица, Џепиште, Отишани; Тварце: Добропште, Нераште, Одри, Тварце, Слатино, Глоѓи, Пршевце; Могила: Могила, Ивањевци, Трновци, Будаково; Гостивар: Чегране, Форино, Беловиште, Балиндол

на 128-те реализирани активности беа спроведени: 5 родово сензитивни анкети, 44 едукативни работилници, 9 јавни дебати, 7 ТВ емисии, 15 медиа кампањи и 38 работни состаноци (со локалниот тим локалните координатори, локалната самоуправа и со целната група), ТВ видео спот со теми против родовото и семејното насилиство, 4 трибини, организиран базар (од страна на жените кои следеа обука за економско јакнење – составување на бизнис планови), патување во друга локална заедница – на посета на жена бизнисменка, 2 јавни акции инициирани од младите девојки на кои им се приклучиле и момчињата (една трибина и една јавна дебата),

Општини кои беа опфатени со проектот „Преку едукација и зајакнување кон вклучување и активно граѓанство“

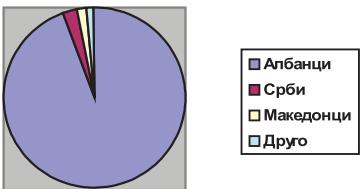
➤ Општина Липково



Општина Липково⁴ се наоѓа во северниот дел на Република Македонија, се граничи со Србија и Црна Гора на север, на исток со општина Куманово, на југ со Арачиново, Гази Баба и Бутел, додека на запад со општина Чучер Санлево и со Косово.

Во Советот на општина Липково има 18 советници од кои 4 се жени. Општината има формирано Комисија за еднакви можности и истата

4 Општина Липково се состои од следните населени места: Липково, Алашевце, Белановце, Думановце, Глазњо, Госинце, Извор, Лојане, Матејче, Никустак, Опае, Оризари, Отља, Ранковце, Ропалце, Руница, Слупчане, Страже, Стrima, Ваксинце, Виштица и Злокуќане.



го подготвува акциониот план за 2011-та година. Во рамки на своите активности комисијата има отворено клуб за жени советнички во општината, спроведува обука за заштита од дискриминација и лобира за изградба на дневен центар за лица со хендикеп (се работи на неговото отворање). Општина Липково е рурална општина, а населението претежно се занимава со земјоделство, мали бизниси (фарми, мали погони за преработка на млеко, млинови за жито и друго), трговија и преработка на дрво. Во рамки на општината нема гинеколошка амбуланта ниту болница, но има приватни амбуланти. За образоването на децата се грижат една градинка (која е во фаза на изградба), 6 основни училишта и средно вечерно училиште.

Вкупниот број на населението во општина Липково е 27.058, кои се од различна етничка припадност. Во однос на националната припадност најголем е процентот на Албанци 97,42%, Срби 1,37% Македонци 0,63% и други националности 0,56%. Според полот, пак, 50,8% се мажи, а 49,2% се жени.

Во поглед на структурата на женското население според образоването 5,2% (696) немаат образование, а дури 11,8% (1575) имаат недовршено основно образование, додека високо образование имаат само 0,6% (79) жени. Од сите жени кои живеат во оваа општина (13.299) вработени се 6,9% (91) жена, а невработени се 22,8% (900), односно економски активни⁵ се 29,7% жени.

⁵ Економско активно население е вкупното работоспособно население кое е пријавено во Агенцијата за вработување (како вработени или невработени) – кај жените тоа е возрасната граница од 18 до 62 години.

❖ Прва локална акција
„Преку едукација до поквалитетен живот“

Во текот на првиот циклус на едукативни работилници, целната група го препозна проблемот на недоволна едукација на жените на тема на репродуктивното здравје и оттука, тие одлучија првиот акционен план да се однесува на освествување и информирање за здравствената заштита и рано откривање и спречување на болестите на репродуктивните органи каде беа опфатени вкупно 81 жена.

Меѓу активностите беше спроведено едно истражување кое опфати 100 жени од селата Липково, Слупчане, Опае и Ваксинце. Анкетирањето беше реализирано од страна на целната група, додека содржината на анкетата (анкетните прашања) од тимот на Антико во соработка со експерт. Анкетните прашалници беа анализирани од страна на експерт, а потоа и публикувани во 180 брошури. Добиените податоци посочуваат дека жените имаат доволно информации за здравјето на репродуктивните органи и половата едукација, односно 66% одговорија дека имаат доволно информации, 14% многу, додека 20% воопшто не се информирани. Особено висок е бројот и на оние жени кои сметаат дека младите не се доволно информирани за половата едукација и репродуктивноста, па според нив се јавува потребата од континуирана едукација и информираност кај младата популација. Во однос на постоењето на соодветни установи кои нудат совети во врска со планирањето на семејствата, превенција на репродуктивните органи, здравствена заштита и репродукција, 33% слушнале дека има, но немале пристап до нив, додека 23% знаат дека има такви установи. Од останатите поставени прашања може да се заклучи дека здравствените установи кои даваат услуги за превенција, дијагностика и лечење од различни болести на репродуктивните органи се позитивно оценето, но во основа проблем за жените од руралните средини претставува упатувањето во установа која е оддалечена од нивното место на живеење.

Во однос на воведувањето на сексуалното образование во наставната програма испитаничките сметаат дека е потребна постојана едукација и информирање на населението во однос на овие прашања со што би се зголемиле превенцијата и заштитата од сексуално преносливите болести и несаканата бременост.

Со цел зголемување на знаењата на целната група за потребата од здравствена заштита и превентивни прегледи на женските репродуктивни органи беа реализирани 3 едукативни работилници со општ лекар и двајца гинеколози каде што присуствуваа 65 жени, како и една трибина на која учество земаа 116 жени. Сите овие активности беа медиумски поддржани на ТВ Феста каде локалниот тим гостуваше во програма која беше еmitувана во етерот 3 пати на ден.

❖ Втора локална акција „И ние можеме“

Како резултат на вториот циклус на едукативни работилници, на барање на жените вклучени во истите, втората локална акција спроведена во општина Липково, имаше за цел освестување, информирање и едуцирање за можностите за самовработување преку користење на личните капацитети на жените. За таа цел, беше спроведено истражување, а анализата беше публикувана во 160 брошури.

Истражувањето спроведено во општина Липково, каде анкетирани беа жени на возраст од 18-50 години, има за цел да се согледаат потребите на жените во однос на можностите за самовработување преку користење на личните капацитети и ресурсите со кои тие располагаат. Според добиените податоци од страна на испитаниците во однос на тоа дали придонесуваат со личен доход во семејството, голем дел од нив поточно 64% не придонесуваат бидејќи немаат работа, 21% придонесуваат бидејќи се вработени, а 9% повремено имаат работа. Според податоците во однос на знаењата и вештините кои ги

поседуваат испитаничките може да се согледа дека најзастапени се следните: плетење (22%), шиење и кроене (21%), подготвка на традиционална храна (20%), везење (13%), одгледување на градинарски култури (10%), рачна изработка на предмети (9%) и друго (5%).

Запрашани како би ја оцениле поддршката на општината за развој на мали бизниси 48% сметаат дека општината е неутрална, 31% негативна, 12% многу позитивна, а додека 9% позитивна. Сопред тоа дали им се потребни повеќе информации и знаења за отворање на сопствен бизнис 48% од испитаничките сметаат дека многу им се потребни, 35% сметаат дека имаат доволно информации, 15% незнатаат, додека на 2% од испитаниците информации не им се потребни. Жените од општина Липково сметаат дека е потребна поголема поддршка од страна на општината во насока на развој на програми за поттикнувачки форми во однос на економското јакнење на жената, развој на претприемништвото и руралниот развој, донацији и кредити за поддршка на жените.

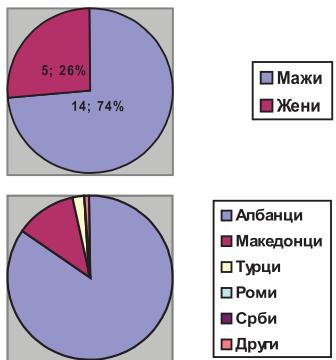
145 жени од Липково преку 5 едукативни работилници со економски експерти и јавна трибина изготвија два бизнис планови. И оваа локална акција беше медиумски поддржана од ТВ Феста.

➤ Општина Теарце



Општината Теарце⁶ е рурална општина со седиште во с. Теарце. На северниот дел општината се граничи со Косово, на југ и исток со општина Јегуновце, а на запад со Тетово.

⁶ Во составот на општина Теарце влегуваат селата: Непроштене, Лешок, Варвара, Слатино, Брезово, Теарце, Пршовце, Глоги, Јелошник, Доброште, Нереште, Одри и Првце.



Вкупната популација на општина-та изнесува 22.454 жители. Општина-тата Течарце е национално хетерогена средина, односно во неа живеат: Албанци (84,39%), Македонци (12,2%), Турци (2,29%), Роми (0,23%), Срби (0,03%) и друго (0,74%). Според возрастта општина-тата спаѓа во групата на помлади општини.

Населението од оваа општина главно се занимава со земјоделство, градежништво, трговија и друго. Општината има 5 централни и 3 подрачни училишта, 3 државни и 7 приватни амбуланти, 5 игралишта за фудбал и културен дом кој не е во функција.

Според добиените податоци⁷ може да се воочи дека многу по-голема стапка на неписменост постои кај женското население од 7,8% за разлика од мажите од 2,1%. Во однос на невработеноста податоците говорат дека процентот на невработени во општината е голем и изнесува 62,3%. Во однос на невработеноста кај жените може да се нагласи дека (од целокупниот број на жени) тој процент кај оваа популација е особено висок и изнесува дури 68,1%.

❖ Прва локална акција „Чувај го здравјето – чувај ја иднината“

Целта на оваа локална акција е освестување и информирање на жените во однос на заштитата на репродуктивното здравје и потребата од редовни гинеколошки прегледи за зачувување на истото.

Во рамките на оваа акција, од страна на целната група, која

⁷ Податоците се добиени од Локалната самоуправа Течарце

востостави соработка и доби поддршка од стана на локалните лекари и специјалисти беа подготвени и емитувани 4 едукативни ТВ емисии на ТВ Коча во времетраење од 15-20 минути на тема последиците од малигни заболувања на дојката, ракот на грлото на матката, законските норми за матичниот гинеколошки доктор, планирање на семејството и употреба на контрацептивни средства. Соговорници во ТВ емисиите беа матичен лекар, гинеколог специјалист, радиолог, правник, психолог, градоначалникот на општина Теарце како и претставници од НВО секторот. Овие емисии со поддршка на ТВ Коча многу пати се репризираа и опфатија гледаи од повеќе општини, бидејќи КОха е регионален ТВ медиум.

За актуелизирање на овој горлив проблем на жените во руралните средини, покрај едукативните ТВ емисии, беа организирани 4 работни состаноци со локалните тимови, координаторката и целната група и 2 средби со градоначалникот на општина Теарце. Покрај тоа, за омасовување на ефектот од организираните активности беа печатени и дистрибуирани промотивни материјали во 600 примероци, а беше одржана и една трибина со 26 жени учеснички каде што беа презентирани ТВ емисиите и поделени едукативните материјали.

❖ Втора локална акција „Човековите права се и мои права“

Активностите во рамките на оваа локална акција беа насочени кон информирање на жените за препознавање и разбирање на родовите концепти и заштита на женските човекови права. Со цел да се зголеми свеста на жените од руралните средини за нивните права кои им се загарантирани во државата и заштита на истите одржани се 4 едукативни работилници со 123 жени на теми на женските човекови права, механизмите на заштита и улогата и значењето на образоването, каде предавачи беа двајца професори, експерти од оваа област. Организирана беше и една трибина каде учествуваа 63 жени и дистрибуиран промотивен материјал со содржини од областа на човековите

права (600 примероци - 200 на македонски и 400 на албански јазик).

Во медиумското презентирање на локалната акција беа вклучени медиумите - ТВ Кисс, ТВ Коха и ТВ Арт, а статии беа објавени во печатените медиуми Факти, Коха и Лайм, како и на веб страниците на Коха, Лайм и РТВ Кисс и радио Дојче Веле.

❖ Трета локална акција
„Ги промовираме нашите вештини“

Третиот локалниот акциски план спроведен во општина Теарце беше насочен кон економско зајакнување на жените, односно зголемување на нивната самодоверба и подобрување на информираноста за техниките за промовирање на нивните вештини и производи изработени во домашни услови.

Активностите од локалната акција придонесоа да се анимираат жените во процесот на промоција, презентација и пласман на производите кои што тие самите ги произведуваат, со што и тие ќе придонесат за благосостојбата на нивните семејства и на општеството како целина.

Преку две едукативни работилници 40 жени добија можност да научат повеќе за економското зајакнување, а со тоа и да ја стекнат својата независност. За промоција на производите кои жените од целната група рачно ги изработуваат беше организиран базар, поддржан и во соработка со самата општина Теарце и градоначалникот на општината, на кој имаше 69 учесници. Покрај тоа, овој настан беше и медиумски поддржан од ТВ Арт, а статии беа објавени во печатените медиуми Факти, Коха и на веб страницата www.yllpress.com. Исто така, за актуелизирање на вклучувањето на жените во економскиот сектор одржана е една јавна дебата каде присуствуваа 35 учесници - градоначалникот на општина Теарце, релевантни субјекти од општината и бизнис секторот и други засегнати страни.

❖ Четврта локална акција „Да ја претвориме идејата во успех“

Како надоврзување на претходната локална акција, во рамките на овој акциски план беа снимени три документарни филмови во времетраење од 20 минути од страна на ТВ Арт и истите беа еmitувани на оваа телевизија. Филмовите имаа едукативен карактер – подобрување на економската положба на жените во општината од аспект на конкурентноста, пристапот до пазарот на трудот, самовработувањето и претприемништвото и информации за постоечките владини политики и мерки – а со говорници беа економски експерти, успешни жени бизнисменки и претставници од локалните субјекти.

Со цел да имаат можност и одблиску да се запознаат со успешноста на жена бизнисменка за целната група, во соработка со локалната координаторка, беше организирана средба со успешна жена претприемничка во општината. На овој начин, жените се запознаа со една успешна приказна и разменија позитивни искуства за развој на претприемништвото и можностите за реализација на нивните бизнис идеи.

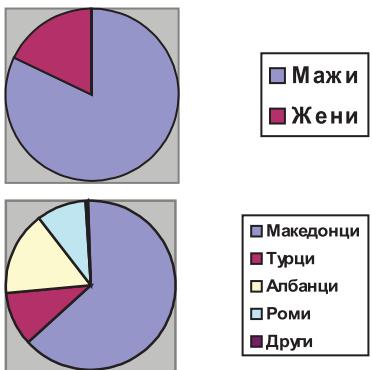
➤ Општина Могила



Општина Могила е средно голема рурална општина, зафаќа површина од 251,2 км² и се наоѓа на југозападниот дел на Република Македонија. Могила лежи во Пелагониската рамнина на десетина километри североисточно од Битола.

Општината Могила ја сочинуваат 23 населени места.⁸

⁸ Општина Могила се состои од следните населени места: Могила, Беранци, Вашарејца, Горна и Долна Чарлија, Долно Српци, Ивањевци, Лознани, Новоселани, Подино, Радобор, Свето Тодори, Трновци, Добрушево, Дедебалци, Мусинци, Ношпал, Мојно, Алинци, Путурас, Црничани, Трап и Будаково.



Советот во општината брои 11 члена, каде мажите се застапени со 82% (9), а жените со 18% (2). Во општината покрај другите комисии формирана е и Комисија за еднакви можности која до сега нема спроведено некои конкретни активности, но е во постојан контакт со жените од општината и како резултат на тоа за нивните потреби и барања ќе покрене иницијатива тие да бидат прифатени во акцискиот план за оваа година.

Вкупниот број на жители во општина Могила е 6.710 (53% мажи, 47% жени), а според националната структура застапеноста е: Македонци (95,8%), Албанци (0,5%), Турци (3,4%), Роми (0,1%) и друго (0,2 %).

Жителите на оваа општина претежно се занимаваат со земјоделство и сточарство. Во рамките на општината има фабрика за сточна храна во с. Радобар како и фарма ЗК “Пелагонија”. Индивидуалните земјоделски стопанства според користено земјоделско земјиште се: жита, фуражни растенија зеленчук, цвеќе и украсни растенија, овошни насади, лозови насади и друго. Економската ситуација е просечна, поголемиот дел од населението се издржува од производство на земјоделски и сточарски производи.

Во општината има три централни училишта со 16 подрачни основни училишта. Во областа на здравствените услуги во општината има 6 приватни општи амбуланти, 3 аптеки, како и 3 приватни стоматолошки ординации. Во однос на структурата на женското население (3154), процентот на вработени жени е 13,2% (415), додека дури 58% (1831) од жените се економски неактивни. Според добиените податоци од Центарот за социјална работа може да се воочи дека неписменоста кај же-

ните е значително поголема и изнесува 11,1% за разлика од мажите кај кои таа е 3%.

❖ **Прва локална акција „За посреќен живот“**

Главната цел на овој локален акциски план беше освестување и мотивирање на жените од руралните средини за преземање на иницијативи за заштита на репродуктивното здравје. Во рамките на оваа акција се спроведе анкетирање на 110 жени од селата Будаково и Трап и беше подготвена анализа од страна на експерт. Врз основа на податоците добиени од страна на испитаните жени може да се согледа фактичката состојба на жените во однос на репродуктивното здравје, како и нивните потреби во однос на заштита и превенција на истото. Оттука, може да се заклучи дека речиси половина од испитаничките не се доволно информирани во однос на репродуктивното здравје, а најголемиот дел од информациите ги добиваат преку директна консултација со доктор, разговори со поблискиите и медиумите. Висок е и бројот на жените кои сметаат дека младите не се доволно информирани за половата едукација и репродуктивноста и потребно е нивно постојано едуцирање. Во однос на здравствените установи кои даваат услуги за превенција, дијагностика и лечење од различни болести на репродуктивните органи проблем за жените од руралните средини претставува оддалеченоста на установата од нивното место на живеење. Ова говори дека голем дел од жените поради оддалеченоста на здравствената установа не вршат редовни прегледи за заштита на репродуктивното здравје. Исто така, според добиените податоци, би можеле да заклучиме дека половина од испитаничките немаат матичен гинеколог и одат на гинеколошки прегледи само по потреба што, пак, покажува дека во такви услови докторот може само да даде дијагноза за веќе настанатиот здравствен проблем, но не може да делува превентивно. Во однос на воведувањето на сексуалното образование во наставната програма, 81% истакнува дека е потребно со што се потврдува потребата од постојана едукација и ин-

формирање на населението во однос на овие прашања.

Во рамки на оваа локална акција спроведена во општина Могила опфатени се вкупно 108 жени. Од активностите, реализирани се две едукативни работилници на тема заштита на репродуктивното здравје каде учествуваа вкупно 47 жени, а во улога на едукатори беа ангажирани општ доктор, радиолог и гинеколог. Беше одржана и една трибина каде партиципираа 51 жена, а настанот беше медиумски поддржан од локалната ТВ Тера. Дистрибуирани се 800 примероци промотивни и едукативни материјали (400 на македонски и 400 на турски јазик).

❖ Втора локална акција „За живот без насиљство“

Преку оваа локална акција зајакнати се капацитетите на 81 жена од општина Mogila за препознавање, справување и преземање на иницијативи за проблемот на семејното насиљство.

За актуелизирање на проблемот и евентуалното изнаоѓање на решенија за жртвите на семејното насиљство имплементирани се две едукативни работилници на тема „Стоп за семејното насиљство“ на кои активно учество земаа 40 жени, а беа фацилитирани од страна на социјален работник и двајца инспектори од подрачната единица на МВР.

Реализирана беше и една трибина каде партиципираа 41 жена, а истата беше медиумски поддржана од ТВ Тера во прилог кој беше еmitуван во вестите на денот.

❖ Трета локална акција „Едукација за заштита на репродуктивното здравје на жените во Mogila“

Во рамките на оваа локална акција беа одржани 2 едукативни работилници со 57 учеснички на тема „Подобрување на репродуктивното здравје“ и еден форум на кој беа присутни 50 жени кои иницираа дискусија за пристапот до институциите одговорни за репродуктивното здравје на жените, недоволната информа-

мираност, проблемите со кои се соочуваат и можните решенија за нивно надминување.

За пошироко актуелизирање на проблемот и акцентирање на важноста на репродуктивното здравје беше отпечатен и дистрибуиран едукативен материјал во 400 примероци на македонски и турски јазик.

❖ Четврта локална акција

„Добро информирани, најдобро заштитени“

Иницирана и реализирана од страна на целната група

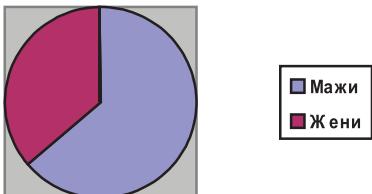
Локалната акција вклучуваше учество на младите девојки и жени кои се повеќе се изложени на опасностите кои ги носат новите трендови и начини на живеење. За таа цел, беа реализирани 6 едукативни работилници на тема на зависностите – болести на денешницата и заштита од несакана бременост и сексуално преносливи болести, а активно учествуваа 174 лица. Предавањата беа водени од страна на експерти гинеколози и началничката од подрачната единица на СВР Битола.

За потребите на оваа локална акција печатени се два вида на промотивни и едукативни флаери во 600 примероци (на македонски и турски јазик) – првиот ги опфаќа начините за заштита од несакана бременост и сексуално преносливите болести, а вториот превенцијата и заштитата од зависностите.

➤ Општина Крушево



Општината Крушево е лоцирана на југозападниот дел на Република Македонија. Границите на општината се простираат во градот Крушево кој има централно место во истоимената општина и кој претставува административен, економски и културен центар. Населението во



општина Крушево е составено од повеќе националности: Македонци, Власи, Албанци, Бошњаци, Турци и Роми.

⁹ Во општината Крушево има 11 членови во советот, од кои 4 се жени. Во рамки на статутот на општината постојат повеќе работни комисии во општинскиот совет меѓу кои е и Комисијата за еднакви можности која е неодамна основана. И покрај тоа, таа има подгответено локален акциски план кој вклучува повеќе области: едукација и информирање на младите за секусулно преносливи болести, едукација на жените во руралните средини, основање на мали бизниси од страна на жените (односно нивно самовработување), грижа за стари лица и зачувување на животната средина. Според преставниците на надлежната институција, КЕМ во рамките на своите можности (човечките и материјалните ресурси), работи на имплементација на активностите од акцискиот план.

Економијата во општината не е развиена. Меѓу економските сектори во општината, најважна област е туризмот. Во руралните средини житото, зеленчукот и овоштарството доминираат во земјоделското производство, додека кај сточарството одгледувањето овци и крупен добиток.

Прентот на работоспособното население во градот Крушево е 66,4% од вкупното население, додека само 40% од работоспособното население е во работен однос. Оваа бројка не е фактичка бидејќи се менува постојано, додека, пак, жените од руралните средини често и не се регистрираат како невработени.

9 Во рамки на општина Крушево спаѓаат следните населени места: Крушево, Алданци, Арилево, Белушино, Борино, Бучин, Долно и Горно Дивјаци, Јакреново, Милошево, Норово, Острилци, Пресли, Пуста Река, Саждево, Селце, Свето Митрани и Врбоец.

Семејствата кои се занимаваат со туризам и пчеларство, не се регистрирани бидејќи не ги исполнуваат критериумите, а пак, оние од руралните средини претежно се занимаваат со земјоделство и сточарство и тоа им претставува основна егзистенција.

Во рамки на општината функционираат една градинка, две основни училишта, едно средно училиште и еден дневен центар за згрижување на деца со посебни потреби. Поголемиот број на жени од овие рурални средини се со незавршено средно образование. Во поглед на здравството во општина Крушево има еден здравствен дом, но во него нема гинеколошка амбуланта.

❖ Прва локална акција
„Здравјето на жената – репродуктивно здравје“

Првата локалната акција која се спроведе во општина Крушево имаше за цел да ја подобри информираноста на жените за заштита на репродуктивното здравје и да ја зголеми нивната одговорност во однос на превенцијата и редовната грижа за истото.

За состојбите на теренот во однос на репродуктивното здравје (по инициатива на целната група на проектот на Антико) спроведено е истражување во кое беа опфатени 200 жени од селата Борино, Саждево, Белушино и Јакреново. Ова истражување покажа дека поголемиот број на испитаничките сметаат дека се доволно информирани во однос на репродуктивното здравје, но имаат различни ставови во однос на информираноста на младите за половата едукација и репродуктивноста. Ова говори дека во иднина треба да се отворат овие прашања за дискусија и да се согледа значењето од континуирана едукација и информираност кај младата популација. Главниот проблем на жените од руралните средини е тоа што се упатуваат во установа која е оддалечена од нивното место на живеење. Податоците кои се добиени од страна на жените наведуваат

на заклучок дека голем процент (70,7%) имаат избрано мати-чен гинеколог што значи дека постои интерес кај жените за грижа за нивното здравје. Сепак, кога ќе се согледаат пода-тоците во однос на тоа дека тие се упатуваат на гинеколошки преглед само по потреба и кога имаат здравствени проблеми, доведува до заклучокот дека превентивно многу малку се де-лува. Поради тоа, потребно е жените континуирано да го сле-дат своето репродуктивно здравје и да се подигне свеста кај нив во однос на ова прашање. Од аспект на разговорите за сексуално преносливите болести и контрацепција, според до-биените резултати може да се заклучи дека овие теми не се дискутираат отворено во семејството и сеуште претставуваат табу и затоа потребна е поголема информираност, отвореност и дискусија по овие прашања кај севкупното население.

Во оваа локална акција беа имплементирани 4 едукативни ра-ботилници со експерт гинеколог на тема препознавање и со-одветно лекување на болестите на репродуктивните органи каде учествуваа 101 жена. Воедно, беше организирана и една трибина со 22 учеснички на тема заштита на репродуктивното здравје.

За промовирање и актуелизирање на проблемите и потребите кои произлегоа од оваа локална акција беа печатени и дистри-буирани 2000 примероци на промотивни и едукативни мате-ријали.

❖ Втора локална акција „Женското образование во 21-от век“

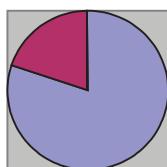
Преку оваа локална акција 102 жени од руралните области на општината ја зајакнаа свесноста за потребата од образова-ние и ја подобрија својата информираност за предностите на едукацијата како дел од современото општествено живеење и последиците од недостаток на образование кое се одразува и врз квалитетот на живеење на индивидуите.

За да се утврди состојбата на теренот беше спроведено анкетирање на околу 100 жени од селата Борино, Саждево, Белушино и Јакреново и беше подгответа анализа од страна на експерт. При спроведената анкета на прашањето зошто не продолжиле со школувањето најголем дел од испитаничките одговорија дека тоа е случај поради влијанието на традицијата (34,7%), поради семејни обврски (18,8%), немање финансиски средства (18,8%), рано стапување во брак (16,8%) и друго (4%), а одговор на прашањето не дале в општо (6,9%). Најголем број од испитаничките односно (62,4%) се изјасниле дека менталниот склоп на населението и традицијата имаат големо влијание во однос на степенот на образованието кај жената, со што се потврдува фактот дека сеуште патријахалниот менталитет не е променет во однос на образованието кај жените, особено во руралните средини. Учесничките во анкетата наведуваат дека пречките на кои наидуваат во текот на образовниот процес се оддалеченост на училиштето (34,7%), немање на финансиски средства (37,7%) и потешкотии со транспортот (12,9%). Во однос на прашањето дали би сакале да го дооформат, продолжат и зголемат нивото на нивното образование 33,7% одговорија дека би сакале доколку имаат услови, 25,7% незнаат и за таа одлука потребно е да разговараат со семејството, 21,8% воопшто не се заинтересирани, а потврден одговор дале 11,9%. Овој податок покажува дека жените од руралните средини во основа сакаат да го продолжат своето образование, но потребно е да имаат обезбедено услови, или да добијат позитивен одговор и поддршка од нивните семејства. Многу мал е бројот(само 11,9%) на девојки кој можат самостојно да одлучат и да кажат дека во оваа фаза на својот живот, доколку се создадат услови и можности би го продолжиле своето (прекинато) образование.

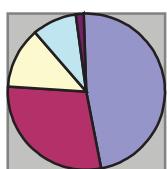
На темата на неформалното образование, алфабетското и функционалното описменување беа одржани 4 едукативни работилници (каде учествуваа вкупно 71 жена) и една трибина каде партиципираа 31. Со цел да се опфати поголем дел од

руралното население беа печатени и дистрибуирани промотивни и едукативни материјали во 1400 примероци од кои 700 на македонски и 700 на албански јазик.

➤ Општина Дебар



■ Мажи
■ Жени



■ Албанци
■ Турци
■ Македонци
■ Роми
■ Други

Територијата на општина Дебар¹⁰ се простира во Западна Македонија, покрај самата граница со Република Албанија. Градот се наоѓа на надморска височина 630 -700 метри и го опфаќа Дебарското поле, помеѓу падините на планината Крчин, Дебарското езеро и долината на реката Црн Дрим. Општина Дебар се граничи со општините Ростуша, Центар Жупа, Струга и со државната гранична линија со Република Албанија.

Советот на општина Дебар брои 15 советници од кои 3 се жени. Во рамки на општината оформена е Комисија за еднакви можности помеѓу

мажите и жените и назначено е лице за координатор за еднакви можности, но истите немаат спроведено позначајни активности.

Врз основа на последниот попис од 2002-ра година општина Дебар има 24.251 жители. Тука живее население од различни националности: Македонци (13,6%), Албанци (49%), Турци (31%), Роми (4,4%) и други (2%).

10 Општина Дебар се состои од следните населени места: Дебар, Бањиште, Бомово, Горно и Долно Косоврасти, Чепиште, Гари, Хаме, Коњари, Кривци, Могорче, Осој, Отишани, Рајчица, Селокуќи, Спас, Татар Елевци, Трњаник, Броштица

Во општина Дебар има 19 основни и едно средно училиште. Стапката на неписменост кај жените изнесува 4,5%, а процентот за завршено образование кај севкупното население е следниот: 54,9% имаат основно образование, 22,1% средно и 3,9% високо образование. За здравјето, пак, на граѓаните во оваа општина се грижат 7 амбуланти за општа медицина, една медицина на трудот, една служба за здравствена заштита на деца (0-6 години) и една служба за здравствена заштита на училишни деца и младинци.

Дел од населението од општина Дебар е на печалба, а останатите се занимаваат со земјоделство, сточарство и работат во хидроцентралата „Шпилље“ и фабриката за производство на гипс „Кнауф“. Стапката на невработеност во општината изнесува 60,4%, а од нив 36,4% се жени. Од женското работоспособно население активни се 28,2%, а неактивни 71,8%.

❖ Прва локална акција

„Договорени бракови на малолетни девојки – реална пречка за остварување на човековите права и родовата рамноправност“

Во руралните средини на општина Дебар, а особено во селата Могорче и Брошица постои феномен на рано заречување кој е многу сериозен и комплексен, со што се загрозуваат основните човекови права особено на женските деца уште во нивната рана возраст од страна нивните родители. Имено, прераното ветување и склучување на договорни бракови помеѓу женските и машките деца од страна на нивните родители е сериозна пречка во остварување на нивното право за образование односно успешно завршување на средното образование и понатамошните амбиции во животот. Со цел да се стави поголем акцент на овој многу дискриминирачки феномен, да се заштитат младите од оваа појава која има негативни последици во нивниот развој и понатамошен живот, целната група заедно со локалните тимови на Антико, спроведоа локална акција со

континуирани активности, кои дадоа придонес да се делува паралелно во подигнувањето на јавната свест како кај младите девојки и момчиња, така и кај нивните родители и севкупната јавност. За остварување на оваа цел беа организирани 3 едукативни работилници и 2 трибини со вкупно 151 учесник.

Преку спроведената едукација партинците дојдоа до заклучок дека оваа појава особено е штетна и ги прекршува правата на девојките, бидејќи тоа е и пречка и не дава можност да го продолжат своето образование, да добијат поголема самодоверба и економска независност. Тие немаат право да донесуваат одлуки во согласност со сопствената волја и афинитети, немаат право на нивниот избор за нивниот брачен партнер и ограничени се уште од најрана возраст на сомостојно донесува на одлуки за нивото тело и живот.

За поголема сеопфатност на едуирањето, во рамки на оваа локална акција, печатени се 1000 лифлети во кои информациите за овој актуелен проблем се однесуваат не само на девојчињата, туку и на момчињата и нивните родители.

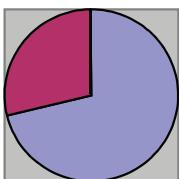
❖ **Втора локална акција**
„Едукацијата за репродуктивно здравје,
предуслов за квалитетен живот и здраво семејство“

Недоволното познавање, непостоењето на свеста за заштита на репродуктивното здравје и потребата од одговорно сексуално однесување на мажите и жените се главната тематика која беше опфатена во подготовката и реализацијето на втората локална акција во општина Дебар, иницирана и реализирана од целната група.

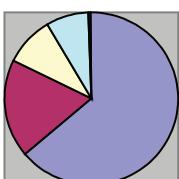
Имплементирани се 4 работилници на кои присуствуваа 113 учесници, а едукатори беа социолог и гинеколог. Во рамки на активностите од оваа акција беше реализирана и средба со градоначалникот на општината на кој му беа претставени предлозите како да се решат пречките со кои жените се којдневно се соочуваат во поглед на здравствената заштита.

➤ Општина Гостивар

Општината Гостивар¹¹ се наоѓа на крајниот јужен дел на Гостиварското поле и претставува главен административен, управен, политички, стопански и културен центар на Горни полог. Градот Гостивар и околината се наоѓаат во постојан и динамичен стопански и демографски растеж.



■ Мажи
■ Жени



■ Албанци
■ Македонци
■ Турци
■ Роми
■ Други

Во рамките на советот на општина Гостивар формирана е Комисија за еднакви можности на жените и мажите и назначен е координатор за еднакви можности. Од вкупниот број на советници, 31, од кои 9 (29%) се жени, а 22 (71%) се мажи. Комисијата има изготвено акциски план, но имплементацијата на активностите се одвива со потешкотии поради недостиг на финансии (родов буџет).

Според статистичките податоци од последниот попис од 2002-ра година вкупното население во оваа општина е 81.042 граѓани. Од нив мажи се 49,4%, а жени 50,6%. Во оваа мултиетничка општина живеат различни националности: Македонци (19,5%), Албанци (66,6%), Турци (9,8%), Роми (3,8%) и останати (0,3%).

¹¹ Општина Гостивар се состои од следниве населени места: Гостивар, Балин Дол, Беловиште, Бродец, Чајле, Чегране, Дебреше, Падалиште, Пецково, Долна и Горна Бањица, Долна и Горна Ѓоновица, Долно и Горно Јеловце, Форино, Равен, Речане, Симница, Србиново, Корито, Куново, Лакавица, Лесница, Мало Турчане, Мердита, Митрој Крсти, Страјане, Сушица, Вруток, Трново, Тумчевиште, Здуње, Железна Река.

Според податоците од Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа во однос на структурата на севкупното население (нема сегрегирани податоци за жените) во општина Гостивар според образоването најголемиот број на жители имаат основно образование 56,9%, средно имаат 19,6%, високо 3%, а магистри има само 0,1%. Во оваа општина има 61 основно училиште и 4 средни училишта.

Жителите на оваа општина најмногу се занимаваат со земјоделство и сточарство, а некои од нив работат во индустријата или, пак, имаат свои приватни претпријатија. Бројот на семејствата кои се занимаваат со земјоделство и сточарство изнесува 18.780. Бројот на невработени лица во општина Гостивар изнесува 9.450 од кои 6.756 (71,5%) се мажи, а останатите 2.694 (28,5%) се жени. Стапката на економска активност на жените изнесува само 15,6% (односно неактивни се 84,4%).

❖ Прва локална акција „Насилството, оружје на слабите!“

Локалната акција имаше за цел да го зголеми нивото на сензibilизираност, разбирање и препознавање на појавата на семејно насилиство кај жените од руралните средини; утврдување на основните индикатори за појавата на семејното насилиство и зајакнување на самодовербата кај жените и нивно охрабрување за преземање чекори за пријавување и заштита од насилиството.

За постигнување на оваа цел беа реализирани две едукативни работилници и еден јавен форум на кои активно учествуваа 50 лица. За промовирање подигање на јавната свест на жените во општината и селовкупната јавност, во рамките на локалната акција, иницирана и реализирана од страна на целната група во соработка со локалните тимови на Антико, беше изработен и **видео спот** кој беше прикажуван во регионалната ТВ Кисс со времетраење од 10 дена, со прикажување на ударни терми-ни три пати дневно.

❖ Втора локална акција „Стресниот живот на младите девојчиња“

Оваа локална акција го третира проблемот со појавата на стресот кај младите девојки, што во голема мера зависи од родовите улоги наметнати во семејството и општеството. За едуцирање на младите девојки како да се справат со стресот кој произлегува од нееднаквите родови улоги беа организирани 2 работилници на кои присуствуваа вкупно 42 учеснички. Едуатори на работилниците беа двајца експерти од областа на психологијата. Стереотипите за родовите улоги често се извор за појавата на стресот кај младите девојки.

Како резултат на едукацијата беа покренати прашањата за тоа дека родовите улоги и односи и стереотипното патријархално воспитување и вредности на кои се изложени децата од нивното раѓање, условува момчињата често да бидат доминантни, поагресивни и да ги скријат своите емоции. Овој начин на стереотипно воспитување влијае машките деца да имаат поголема моќ во однос на девојките.

Девојките од раното детство ги учат дека треба да бидат послушни, посветени кон домот и семејството, пасивни итн. Ова е еден типичен пример на постоење на висок степен на патријархални вредности во овие средини кои ја условуваат и ја одржуваат родовата нерамноравност, која освен што ги дискриминира девојките и жените, многу негативно се рефлектира и врз нивното психо-физичко зравје. Една од честите последици на оваа состојба е појавата на стресот кај младите девојки.

Преку јавната дебата со младите и нивните професори, се зголеми информираноста за појавата на стресот. Тие беа запознаени со причините и последиците од стресот, како и методите на превенција и заштита. Фокусот беше ставен на подигнувањето на јавната свест за корените на проблемот гледан од родова димензија.

Соработка со единиците на локалната самоуправа

Една од многите важните елементи на овој проект кој даде посебни резултати беше воспоставената соработка со локалната самоуправа. Проектниот тим на Антико, нашите локални едукативни тимови, членки, соработнички, нашите волонтери/ки – членови на мрежата на Антико во овие локални заедници, дадоа голем придонес во остварувањето на една од многите важните цели и задачи на овој проект. Имено, тие беа катализатори помеѓу целната група – жени од немнозинските етнички заедници од рурални средини – и локалната власт и другите стејкхолдери во заедницата.

Со локалните институции и авторитети – градоначалникот, родовите комисии, советниците и советничките од општинските собранија воспоставивме соработка. Со градоначалниците потпишавме, 6 двогодишни Меморандуми за соработка. Организирајме заеднички средби, дебати и работилници, каде целните групи ги запознаа нив со проблемите и потребите на жените во нивните заедници. Исто така, целните групи изработија и печатеа „Манифест“ со идентификуваните проблеми и потреби и дадоа конкретни предлози и барања за решавање на истите. Преку овој начин на остварување на соработка и делување се овозможи заедничка поддршка на жените од руралните области од аспект на подобрувањето на нивната положба во заедницата и нивна поголема вклученост во јавниот живот и во креирањето на локални родови политики.

Координативниот и локалниот тим на Антико реализираа 12 работни средби со градоначалниците, советниците, координаторите и членовите на комисиите за еднакви можности во 6 општини: Могила, Липково, Теарце, Крушево, Гостивар и Дебар.

Работните состаноци допринесоа претставниците од општините да ја зголемат свесноста за ситуацијата и потребите на жените во нивните локални заедници и покажаа политичка волја

да ги поддржат плановите во однос на ова прашање. Тие, исто така, покажаа и интерес за соработка во однос на женските приоритетни прашања и дадоа морална и логистичка поддршка за реализација на активностите во текот на спроведувањето на проектот и превземените акции од неформалната група жени (целната група на проектот).

Како позначајни достигнувања (добри практики) би ги акцентирале и следниве постигнати резултати од оваа воспоставена соработка:

- Неформалната група на жени од ЕЛС Крушево при процесот на идентификување на проблемите и подготовката на манифестот, како приоритет го издвои проблемот на непостоење на **гинеколошка ординација** во Крушево, а со тоа и неможноста за редовни гинеколошки прегледи. Своите барања тие ги доставија до локалната самоуправа, но истовремено низ процес на лобирање и јавно застапување, организирано дејствуваа да бидат прифатени нивните предлози. Локалната самоуправа позитивно одговори на нивните барања (иако тоа не значи целосно решение на проблемот) со тоа што го организираше транспорт и превентивен гинеколошки преглед на околу 300 жени од руралните области, во гинеколшки установи во градот Прилеп.

- Локалната самоуправа го прифати предлогот на жените од општина Могила за отворање на **Советувалиште за репродуктивно здравје**. Во фаза на изработка е Локалниот акциски план за родова рамноправност за 2011-та во кој треба да се инкорпорира и овој предлог како активност на Комисијата за еднакви можности (КЕМ). Неформалната група на жени и координативниот тим се во постојана комуникација со локалната власт, особено со КЕМ, со цел понатаму да се обезбедат сите услови и средства за практична реализација на предлогот.

- Формирана е **неформална лоби група „Женски клуб“** - во општина Теарце која има за цел да работи на идентификување на проблемите на жените во заедницата, спроведување

активности од областа на родовата проблематика, лобирање и застапување на правата на жените.

Воедно, локалната самоуправа Теарце го прифати предлогот на жените за отворање на детска градинка. Предлогот е инкорпориран во програмата на општината, така што во тек е неговата практична реализација. Општината ги реализира сите административни обврски околу изградбата, локацијата е определена и потребна е уште дозвола од Министерството за транспорт и врски за да се отпочне со градбата. Средствата за овој проект ќе бидат обезбедени од буџетот на општината и надлежното Министерство за труд и социјална политика, а се очекува и поддршка од меѓународни и домашни донацији. Ова претставува многу добар пример (добра пракса) на јавно застапување за креирање на родово сензитивни политики и родово буџетирање, како резултат на воспоставената соработка на цивилниот сектор (Антико), иницијатива на граѓани (цел-на група на Антико) и локалната власт (Општина Теарце).

- Како резултат на активностите на „Женскиот клуб“ покрената е нова иницијатива во општина Теарце за отворање на Дом за стари лица (предлогот се разгледува од страна на општинската власт и нема повратна информација за одлука-та).

Општиот впечаток од досегашната соработка со локалната власт во шестте општини е дека постои добра волја и желба за соработка, токму поради фактот што некои од проблемите на жените се толку очигледни и видливи во заедницата. Потребно е да се направат континуирани и добро испланирани и координирани стратегии и активности за родово освестување и мотивирање, како и да се воспостави интерсекторска соработка помеѓу сите релевантни актери во заедницата. Со овие постигнати резултати, се покажа дека активностите кои беа инициирани сосема се оправдани и корисни не само за жените, туку и за локалните заедници воопшто.

Недостатокот од финансии, материјални ресурси и едуциран

кадар се најчестите слабости со кои се соочуваат општините, а кои понатаму се бариера за да се преземат акции кои трајно би ги разрешиле постоечките проблеми. Но, и покрај тоа, ние очекуваме соработката да продолжи, што дополнително бара понатамошен ангажман и заложби, посебно на жените од локалните **новоформирани неформални групи**.

Како позитивен пример би ја издвоиле поддршката на градоначалниците на општините Течепе, Могила и Липково, како во периодот на имплементацијата на локалните акции, така и по завршувањето на проектните активности и тоа во доменот на репродуктивното здравје и економското јакнење на жените.

Локални мрежи на инволвираните жени

Неформалните групи на жени формирани во периодот на имплементација на проектните активности, продолжи да дејствуваат во своите локални заедници и по завршувањето на проектот согласно условите и можностите, иако интензитетот на нивниот активизам се разликува од општина до општина.

Пред се, во сите 6 локални самоуправи жените и понатаму одржуваат состаноци, со цел да дискутираат за актуелните проблеми, да разменат мислења и да заземат одредени ставови по прашањата кои ги тангираат жените. Неформалните групи на жени редовно комуницираат и се консултираат со локалните координаторки и тимови, со чија поддршка ги доставуваат барањата до локалната самоуправа.

Во постпроектниот период како позначајни активности на неформалните групи на жени би ги издвоиле:

- Покрената е иницијатива од страна на неформалната женска група во општина Гостивар за формирање на невладина организација. Заради потребната логистичка поддршка и инструкции околу процесот на регистрација на НВО, жените се во комуникација и со здружението Женски Центар – Гостивар.

- Во општина Липково жените веќе имаат формирано две невладини организации кои работат на полето на родовата рамноправност. Од страна на неколку жени од неформалната група подготвени се бизнис планови за кои се очекува, преку владините програми или одредени донатори, да се обезбедат средства за нивна реализација. Исто така, се продолжува со едукација на жените за репродуктивно здравје што придонесе бројот на жените кои посетиле гинеколог да се зголеми за 10%.

- Неформалната група на жени од општина Могила продолжува со активностите за информирање на жените за репродуктивното здравје. Самите жени се организираа и побараа поддршка од локалната самоуправа за организирање на транспортот до здравствените институции заради гинеколошки прегледи – пап тестови и мамографија. Неформалната група пројави интерес да организира предавање за жените, за превенција и заштита од зависности, бидејќи во рамките на локалната акција на оваа тема се работеше само со младите.

- Во општина Теарце и понатаму најголемо внимание се посветува на економското јакнење на жените. По завршувањето на активностите имплементирани во рамките на локалните акции, жените организирани во „Женскиот клуб“, настојуваат стекнатите знаења да ги имплементираат во практика и да обезбедат поддршка од надлежните институции и локалната власт во изноаѓањето на модули за самовработување и материјализирање на нивниот труд.

Завршна конференција на проектот „Преку едукација и зајакнување кон социјално вклучување и активно граѓанство“

Конференцијата која се одржа на 24. 02. 2011 година претставуваше сублимнат, односно едно заокружување, на двегодишната работа со жените од руралните подрачја и имаше за цел да се поттикнат учесниците (претставници на локалните за-

едници, Комисиите за еднакви можности, локалните жени од руралните средини, невладини и меѓународни организации) да ги споделат своите искуства и ставови и да разменат добри практики кои во иднина ќе придонесат за зајакнување на економската свест и социјалното вклучување на жените од руралните средини, како и практични решенија за подобрување на положбата на жената во традиционалното патријархално општество.

На конференцијата беа присутни 54 учесници, кои земаа активно учество во дискусијата и врз основа на нивните искуства, ставови и предлози беа донесени препораки кои треба да се земат во предвид во понатамошната работа:

- 1. Податоците треба да бидат сегрегирани по однос на род.** Конференцијата ги поздравува напорите на централно ниво за сегрегирање на податоците, но повикува истата практика да се пренесе и на ниво на регионални развојни центри и општини.
- 2. Алармантен** е процентот на жените од руралните подрачја кои имаат завршено само основно образование, што претставува функционална пречка за потполно и целосно вклучување во модерните текови на општеството. Со надеж за подобрување на состојбата преку воведување на задолжително средно образование, конференцијата ги повикува донесувачите на одлуките да обратат потребно внимание и на оваа целна група и истата да се дообразува преку можностите кои произлегуваат од Законот за образование на возрасни и доживотно учење.
- 3. Одржливи и трајни** резултати се постигнуваат само доколку се обезбеди вклучување на сите инволвирали и засегнати страни преку вертикална и хоризонтална координација. Посебно се охрабрува соработката помеѓу неформалните мрежи на жените и Комисиите за еднакви можности на локално ниво, кои пак низ еден координиран процес на соработка со жените, идентификуваните потреби и интереси

можат да ги вклучат во локланите акциски планови за рода и рамноправност.

4. **Се поттикнува** континуирано вклучување и инволвирање на млади жени, но и мажи. Се охрабрува нивното организирање во разни форми на делување со цел, полесно дефинирање и застапување на прашања кои ги засегат и двата пола.
5. **Во континуитет** треба да се информира пошироката јавност за предизвиците со кои се соочуваат жените од руралните средини со цел, сензibilизација и едукација на јавноста. Особено е важно да се информираат и да се одржуваат релации и редовни консултации со креаторите на политиките/претставниците во структурите на одлучување на национално и локално ниво, бидејќи токму дел од мерките и политиките кои ги донесуваат и спроведуваат, можат да имаат влијание и врз степенот на унапредување на родовата рамноправност во руралните подрачја.
6. **Економското јакнење** на жените е една од најмоќните алатки за унапредување на положбата на жените. Тоа се постигнува преку јакнење на капацитетите на самите жени и нивно активно вклучување на пазарот на трудот, но и преку создавање услови за ослободување на жената од многу неплатени работи кои ги врши дома.
7. **Здраво население е продуктивно население**, во Македонија околу 42% од населението живее во руралните средини, па затоа потребата од обезбедување на пристап до квалитетни здравствени услуги е многу голема. Тука посебен акцент се става на гинеколошките прегледи кои за жал или се тешко достапни за жените од руралните области или, пак, во други случаи не постои свесност за редовна превенција и заштита.

Успешни стратегии и предизвици

- Во текот на имплементирањето на проектните активности за постигнување на планираните проектните цели и очекувани резултати, тимот примени работна стратегија која овозможи:
 - Жените од руралните средини се освестија, стекнаа знаења, искуства, вештини и способности за планирање, организрано делување, лобирање јавно застапување и дефинирање на родовата димензија на нивниот женски активизам;
 - Го зајакнаа нивниот идентитет, моќ и самодоверба, преку меѓусебна соработка и активно учество во процесот на планирање, подготвока и имплементација на активностите на локалните акции;
 - Научија да ги идентификуваат проблемите и приоритетите на жените во заедницата и да ги инкорпорираат во „манифест“, кој потоа го доставија до локалната власт;
 - Ја зголемија мотивацијата и се охрабрија за формирање на неформални мрежи, преку вклучување на други стејкходери во заедницата;
 - Преку активното работење со женските групи се надминаа одредени постоечки стереотипи, предрасуди како и лични и групни бариери кои ги прават жените да бидат ранливи и маргинализирани;
 - Овој проект уште еднаш докажа дека методологијата на работа која ја применува ЖГИ Антико во својата работа (едукација – поддршка – акција) е една од најтешките, но истовремено најодржливите методи на работа кои даваат конкретни резултати и со најмаргинализираните групи во заедниците.

Локалните тимови на ЖГИ Антико, кои добро го познаваат менталниот склоп на населението во локалните заедници каде дејствуваат, користеа пристапи и интерактивна методологија прифатлива и прилагодена на контекстот и потребите на целната група. Овој начин на делување го помогна процесот на

градење на меѓусебна доверба и мотивација, и овозможи активно учество на целната група во активностите на локално ниво. Пристапот „од врата до врата“ се покажа како ефективен и непосреден начин на комуникација со целните групи и нивните семејства, затоа што долготрите процес на водење на разговори и интеракција овозможи да им се објаснат значењето и придобивките кои жените ќе ги имаат доколку се вклучат во активностите. Жените се мотивираа да излезат од своите домови и отворено да проговорат за проблемите со кои се соочуваат.

Како резултат кој ја потврдува успешно користената стратегија е потпишувањето на 6 Меморандуми за соработка со општините Могила, Крушево, Липково, Теарце, Гостивар и Дебар. Доставувањето на Манифест до општините од страна на жените, во кој се содржани предлози и барања за подобрување на нивната положба, претставува можност да се согледаат постоечките проблеми на жените и потребата за превземање на системски и систематични решенија за надминување на истите.

Манифестите беа разгледани од страна на општинските власти кои покажаа добра волја, така што некои од барањата беа прифатени и вградени во програмата на локалната самоуправа. Таков беше случајот со барањето за изградба на детска градинка во Теарце, прифаќањето на предлогот да се отвори Советувалиште за репродуктивно здравје во општина Mogila и организирањето на бесплатни гинеколошки прегледи на жените од руралните средини од општина Крушево. Воедно, претставниците на локалната власт покажаа подготвеност и во наредниот период, согласно можностите на општината, да вложат напори и да реализираат одредени предлози, кои, пак, би имале позитивно влијание врз квалитетот на животот на жените во заедницата и пристапот до одредени услуги и сервиси.

Соработката помеѓу локалната самоуправа и невладиниот сектор е многу значајна, особено во однос на креирањето политики за подобрување на положбата на жените од руралните

заедници. Се покажа дека комуникацијата и разбирањето се неопходни и во интерес на двете страни.

- Индикатори за успешниот пристап и имплементираната стратегија се постигнатите резултати: планирање, подготовка и реализација на 16 локални акциски планови со вкупно 1665 лица иволвирани во активностите и 128 различни реализирани активности:

- 5 анкети
- 44 едукативни работилници
- 9 јавни дебати
- 6 ТВ емисии
- 14 медиа кампањи
- 38 работни состаноци (со локалната самоуправа, со локалниот тим, со локалните координаторки, со целната група)
- ТВ видео спот
- 4 трибини
- Базар
- 2 јавни акции иницирани од младите
- посета на жена бизнисменка

Препораки за следни чекори

Публикувањето на брошурата има за цел да придонесе кон споделување на информации помеѓу различните засегнати страни за подобрување и пронаоѓање на соодветни решенија за понатамошното активно делување во однос на поголема социјална вклученост на жените од етничките малцинства кои живеат во руралните средини.

Како еден сеопфатен документ кој има информативен и едукативен карактер, брошурата ќе им користи на сите заинтересирани страни од аспект на методолошкиот пристап во работата со ранливи целни групи и нивното анимирање во заедницата. Очекуваме овој проект да биде инспирација за креирање на нови програми и активности кои ќе бидат основа за премин во една понапредна фаза во процесот на социјална инклузија на жените од руралните заедници.

Придобивките од документираниот материјал (извештаите и добрите практики), кои ги поседуваме како многу значаен ресурс имаат повеќекратно значење за нашата организација, а и НВО членките на мрежата на Антико и други корисници кои би сакале да ги користат:

- Извештаите од теренот содржат податоци од различни достапни официјални извори, но и податоци и искуство добиени директно од нашата работа на терен на локално и национално ниво во однос на фактичката состојба на жените од етничките малцинства во општините Mogila, Tearce, Debар, Krushovo, Gostivar и Lipkovo, условите во кои живеат, пристапноста до услугите и сервисите, и можностите за развој. Овие податоци можат да бидат искористени за идентификување на проблемите и потребите на жените во овие заедници и да бидат основа за поттикнување на иницијативи и акции за јавно застапување, со цел надминување на постоечките слабости и создавање на услови за подобрување на статусот на жените.

- Презентираната содржина во брошурата укажува на континуирана комуникација – соработка и размена на информации помеѓу клучните актери во заедницата (жените како крајни ко-

рисници, граѓанскиот сектор, локалната власт и институциите). Овој пристап води кон успешност поради фактот што овозможува долготрајни и систематски решенија на проблемите, а секоја инволвирана страна има одредени бенефиции. Со други зборови, клучните субјекти се надополнуваат во зависност од нивните ингеренции, надлежности и поле на дејствување, пренесуваат свои специфики, искуства и видувања за проблемот што придонесува кон избор на соодветни и ефикасни мерки и решенија за негово надминување.

Пристапот до **целните групи** се покажа како ефективен, затоа што директно се комуницираше со жените и нивните семејства (по принципот од „врата до врата“), им беа презентирани активностите, целите и бенефициите кои ќе ги имаат не само жените, туку и останатите членови на семејствата, доколку жените се ангажираат и преземат чекори да бидат активни чинители во заедницата.

Оттука жените имаат можност прво кај себеси да ги почувствуваат промените, а потоа и да ги пренесат пошироко во заедницата. Тие ги проценија сопствените капацитети – вредности и способности, со што ја зголемија самодовербата. Беа активно вклучени во сите фази од проектот (планирање, имплементација, евалуација) – работеа на идентификување на проблемите, поминаа процес на едукација, вклученост и промивирање на ефективен граѓански активизам преку спроведување на различни видови на активности, па се до лобирање и јавно застапување за решавање на нивните проблеми. Тоа придонесе жените да излезат од своите домови и да се почувствуваат важни и рамноправни граѓани кои подеднакво придонесуваат во заедницата како и мажите.

Препораките произлезени од завршната конференција, а сумирани врз основа на конструктивната дискусија на учесниците, отвораат можности за детектирање на клучните области на кои треба да се фокусираат засегнатите страни во наредниот период:

- Обезбедување на родово распределни податоци и родова анализа на состојбите во руралните средини;

- Едукација на жените и на мажите во руралните средини;
- Подобрување на образовното ниво на жените во руралните средини и обезбедување на подобрена пристапност до образовните институции;
- Подобрен пристап до социјалните и здравствените услуги;
- Вклучување на жените во економските процеси преку самовработување и зголемување на нивната конкурентност на пазарот на трудот.

Процесот кој Антико, го започна во далечната 1999-та година како женска иницијатива – неформална група иницирана од учесничките на семинарот „Жените во изградба на мирот и цивилното опшество во Р. Македонија“ продолжува и понатаму. На досегашните над 25. 000 жени и мажи кои учествуваа во активностите и иницијативите на Антико, им се приклучија уште 1665 лица со овој проект. Нашите заложби продолжуваат и се движат кон патот на остварувањето на нашата мисија и визија. . .

**Женска Граѓанска Иницијатива Антико
Скопје,
Февруари 2011**

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

342.722-055.2:316.334.55(497.7)

342.724-055.2:316.334.55(497.7)

НЕБИУ, Ѓунер

Преку едукација и зајакнување кон социјалното вклучување и активно граѓанство : добри практики и искуства од проектот за социјално

вклучување на жените од немнозинските етнички заедници од руралните средини на Р. Македонија / [автори Ѓунер Небиу, Ивана Срцева, Даница Јованова ; превод на албански Бесник Емини]. - Скопје : Женска граѓанска иницијатива АНТИКО, 2011. - 52 ; 52 стр.: граф. прикази; 20 см

Насл. стр. на припечатениот текст: Nëpërmjet edukimit dhe përforcimit drejt inkudrimit social dhe qytetarisë aktive : praktika dhe përvaja të mira nga projekti i inkudrimit social të grave nga bashkësítë etnike joshumicë nga mjesitet rurale në R. e Maqedonisë. -

Обата текста меѓусебно печатени во спротивни насоки. - Текст на мак. и алб. јазик. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-9989-2824-6-1

1. Срцева, Ивана [автор] 2. Јованова, Даница [автор]. - I. Nebiu, Gjuner види Небиу, Ѓунер

а) Жени - Родова еднаквост - Рурални средини - Македонија б)
Жени - Етничка рамноправност - Рурални средини - Македонија
COBISS.MK-ID 88524042

Inicjativa Qytetare e Femrave ANTIKO Shkup, Shkurt 2011

-Përmirësimi i nivellit arsimor të grave në mjedisët rurale është sigurimi i qasjes së përmirësuar deri te institucionet arsimore;

-Qasje e përmirësuar deri te shërbimët sociale është shëndetësore;

-Likuadrim i grave në proceset ekonomike nëpërmjet vëtpëvullësimit të përmirësuar deri te shërbimët sociale është konsiderues;

-It është rritja e grave në përmirësuar deri te tregun e punës.

Procesin të cilin Antiko e filloj në vitin e largjet 1999 si iniciative e grave – grup joformal i iniciuar nga pësemarrëset në seminari "Gratë në ndërtimin e pades dhe shqipërisë civile në R. e Maqedonisë" vazhdon edhe më tej. 25.000 femrave është meskujave të gjertanishëm të cilët morën pjesë në aktivitetet e iniciativave të Antiko-s është bashkëengjitur edhe 1665 persona me këtë projekt. Për jetkët tonë vazhdojnë është levizin drejt rrugës së realizimit të mis-ioniut tona vajzave.

nal, sektor qyteter, pushteti lokal dha institucionet). Kjo qasje gon drjet suksesit per shkak te faktit qe mundeson zgjidhje afatgjatare dha sistematike te problemave, nderesa secella pale e pefreshire ka perpareesi te caktura. Me fjalje te tjera, subjekti kyge plotesohen varresihiq ngaj kompetencat e tyre, fusha e veprimit, bartin specifi- kat e tyre, perroja dha veshtirime per problemin qe kontribucion drjet perzgjedhes se masave dha zgjidhjeve perkatese dha efikase per teje kallimin e tij.

Qasja deri te grupet synuese u trengua si efektive, per shkak se drejtperdrejtje u komunikua me grate familjeve, per shkak se timet te cilat do ti kene jo vetem grate, por edhe senebaret e jere te familjeve, nese grate angazhohen dha ndermarrin hapa te jene imit "dere me dere", u prezantuan aktivitet, qelilimet dha perfi- kaptacetet personal - vlerat dha aftesite, me gka e riten vetebes- imin. Ishin te pefreshire ne menyre aktive ne te gjitha fazat e pro- jektit (planifikim, implementim, evalim) - punonin ne identifikimin e problemave, kaloj procesi i edukimit, inkauardimi i promovimit te aktivizimit afektivi qytetar nepermjet zbatimit te illojeve te ndry- shme te aktivitetve, e deri te lobjimi dha perfaqdesimi publik per zgjedjen e problemeve te tyre. Kjo kontribuioni grate te dalin nga shftekere e tyre dha te nدهen qytetare te rendesishme dha te barat- baskezi si barata te cilat ne menyre te barabarte kontribujne ne baskezi si shftekere e tyre dha te nدهen qytetare te rendesishme dha te barat- blledhura ne base te diskutimit konstruktiv te pjesemarrresve, hapin mundesi per detektim te fushave kyge ne te cilat duhet te fokuso- hen palete per kura ne perndhen e ardhshme:

Sigurimi i te dheneave te perçaktaura ne base te gjiniše dha ana- lize gjimore te gjendjeve ne menjediset rurale;

Edukim i grave dha i burave ne menjediset rurale;

Rekomandimet e dala noga konferanca perfundimtare, te per- edhe burrat.

-Permbajja e prezantuar ne broshure tregon per komunikimin e vazduheshem - baskepunimi dhe shkembi i informacioneve mes aktorave kryesore ne bashkesi (grate si shfrytueset e fushave).

Permittimt e materialit dokumentar (raportet dhe praktikat e mira), te cilat i posedojme si burim shume i rendesishem kane rendesi te shumefishte per organizaten tone, por edhe ne OJQ-te anetare te rrefjetit te Antiko-s dhe shfrytëzues te jferë te cilat do te donin ti shfrytëzoni:

Si nje dokument gjithëpërtshirës i cili ka karakter informativi dhe edukativ, broshura do t'u jetë nje dobë te gjithë paleve te interesuar nga aspekti i qasjes metodologjike ne punen me grupet e udhëshme syuese dhe animimi i tyre ne bashkësi. Presim qe ky projekt te jetë inspirim per kujtim te programave te reja dhe aktiviteteve te cilat do te jene base per kallim ne nje faze me te avancuar ne procesin e inkluzionit social te grave te bashekeze rurale.

Publikum i broshures ka per qellim te kontribuoge drjett ndarjes se informatave mes paleve te ndryshme te prekura per permiresim dhe gjeteje te zgjidhjeve perkatese per veprim te mjetitjeeshem aktivi ne report me inkudrimin me te madh social te grave te pakicave etnike te cilat jetojne ne medisitet rurale.

Rekomandime pēr hāpa tē ardhshēm

- Mannifesteret u shdyruan naga ana e autoritetetive komunale té ciliet
 treguan vulniet té mire, këschtu që disa naga kërkëset u pranuan
 dha u inkorporuan në programin e vëtëdevërisës lokale. I tilë ishte
 pranimi i propozimit té haptet Këshillimore pér Shendet Reproductiv
 rastit me kërkësen pér ndërtim té gërdhes së fëmijëve në Tëraccë,
 tiv në komunitetin e Mogollës dha organizim té kontrollimeve gjinie-
 kollogjikë falias té grave naga mëdësitet rurale naga komuna e Kruš-
 evës. Nekohësisht, përfaqësuesit e pushëtët lokal treguan pér-
 gatitje edhe në periuðhënë vijuese, në pafit me mundësitet e ko-
 munës, të bëjë përpjekje dha té realizojnë propozime té caktura,
 jefes së grave në bashekësi de qasjes deri te shërbime té caktura.
 Bashekëpuni i mes vëtëdevërisës lokale dha sektorit joqeveritari
 politikave pér përmirësim té pozitës së grave té bashekësive rurale.
 U tregua se komunitikimi dha kuptimi janë té domosdoshme edhe
 planeve lokale akcionare me gjithësjet 1665 persona té përfshirë në
 janë rezultatet e arritura: planifikimi, përgatitja dha realizimi i 16
 lindikatore pér qasjen e sukseshme dha strategjini e zbatuar
 aktivitetet dha 128 aktivitetë té ndryshme té realizuar:
 - 5 anketë
 - 44 punëtori edukative
 - 9 debatë publike
 - 6 TV emisione
 - 14 fushata medësht
 - 38 mbledhje punuese (me vëtëdevërisjen lokale, me ekspolin
 lokali, me koordinatoret lokale, me grupin syunes)
 - 2 akcionë publike të iniciuara nga të rinjtë
 - Bazaar
 - 4 tribuna
 - TV video klip
 - vizitë e gruas biznesmenë

- Népérmijet punées aktive me grupte e femrave u téjkallau n sterroipa té caktuar ekzistues, paragyjikme si edhe bariera personaile dhe grupore té cliat ! Béjne grata té jene té ndjeshme té femrave u téjkallau n sterroipa té caktuar ekzistues, paragyjikme si edhe bariera personaile dhe grupore té cliat ! Béjne grata té jene té ndjeshme dhe té margjinializuar!
 - Ky projekt edhe njehere deshmoi se metodologja e punées té cilien e zbaton IQF Antiko né punen e saj (edukim – perkarahje – aksion) eshte njera prej më té veshtrimave, por njekohësisht rezultate konkrete dhe me gruptet më té margjinializuar në bashekësi. Juttran n co hajmapharjnënpashantë rpymu bo 3aefAhn-jutte.
 - Ekipet lokale të IQF Antiko, té cliat e njohin mire konstruktin mental te populisë ne bashekësitet lokale ku veprojine, shfrytëzuan qasje dhe metodologji ndërkaktive të pranueshme dhe të përshtatur me konteksttin dhe nevojat e grupit synues. Ky menjyre e veprimi e ndihmoi procesin e ndërtimit të besimit të ndërsjellë dhe motivimi- it dhe mundësori pjesëmarrje aktive të grupit synues në aktivitetet niveli lokal. Qasja „nëga dera në derë“ u tregua si menjyre efek- tive dhe e drejtëdergjatë e komunitikimit me grupet synuese dhe familjjet e tyre, sepse procesi i gjatë i udhëheqjes së bisedave dhe ndervëprimit mundësan tu sqarohen domethënia dhe përfitimet te cilat grata do ti kene nese inkudrohen në aktivitetet. Grati u motivuan té daliu naga shëpjtë e tyre dhe në menjyre té hapur té është neleshkrimi ! 6 Memorandumë per bashkëpunim me komunitat e Mogilës, Krushevës, Lirkovës, Tercës, Gostivari dhe Dibres. Dorëzimi ! Manifestit deni te komunitat naga ana e femrave, në té ci- lin janë perfshirë propozime dhe kërkesa perpermiresim té pozitës së tyre, paragjet mundësi që të shdyrohen problemet ekzistuese të femrave dhe nevoja per ndërmarrje të zgjidhjeve sisteme të sistematike per téjkallim té njëjtave.

- E ritren motiviwin dhe moren guxim pér formim té refetive joformalé, nēpērmjet inkudarimit té faktoreve vendimarrés té baschkesi dhe ti inkorporojné nē "manifést", té cilin pastaj e dorézuan deri té pusheti lokal;
- Mesuan ti identifikoné problemet dhe prioritetet e grave nē aktivitetevé té askisoneve lokale;
- E perfocuan identitetin e tyre, fudiné dhe vetebeesmin, nēpermjett baschkepunimitt té ndersjelle dhe pjesémarrjes aktive nē procezin e planifikimt, pérgratijes dhe implemennimt té shkathesisi dhe affesi pér planifikim, veprim té organizuar, lobiim, pérfradesim publick dhe pérçaktim té dimensioinit gjinor té aktivizimt té tyre reméror;
- Graté e mjeđisive rurale u veteđisauan, fituan ujohuri, pérvoja, te planifikura té projekteve dhe rezultative té priitura, ekipi zbatoi strategji pune e cila mundësoj;
- Gjaté zbatimit té aktivitetevé projektuose pér arritje té qellimeve te planifikura té projekteve dhe rezultative té priitura, ekipi zbatoi dhes mbrojje.

Strategji dhe sfida té suksesshme

7. **Popullsia e shëndoshe është populisi produktive, në Magde-**
- lirim té grusas naga shumë pune té papagaura té cilat i kryejnë në tregun e punës, por edhe nēpermjett kryjimi té kushteve pér forçimit té kapacitetevé té vët grave dhe inkudrimin e tyre aktivi qishme pér avancimin e pozitës së grusas. Kyo arrihet nēpermjett shëpli.
6. **Forçimi ekonomik i grave është njëra naga vëglat më té fu-**

té barazisë gjinore në zonat rurale.

5. **Nie vazhdimesi** duhet te informohet publicu me i gjere per sif-
dat me te cilat ballafagojen grate i mjeshtive rurale me qeli-
lim te sensibilizimit dhe edukimit te publikut. Posagjerisht eshte
e rendesishme te informohen dhe te mbahen relacione dhe
konsultime te regulita me kreatorret e politikave/periudhesueseve
ne struktura e vendosjeve ne niveli nacional dhe lokal, se pse
pikejshet nje pjesa e masave dhe politikave te cilat i sjellin dhe i
zbatojne, mund te kene ndikim edhe ndaj shkallise se avancimit

4. Nxiteet vazhdimisht inkudzimili dhe **pefershiifia** e femrave te rejsa, por edhe e meshkuyive. Inkurajohet organizimi i tyre ne forma te dryshme te vepprimi me qellim te percaktimit dhe perfadgesimit me te lehte te geshtjeve te cilat i prekin te dy gjinitte.

3. Rezultate te qendrueshme dha afatjata arrinhen vetejn nese

sigurohet inkudarim i te gjitha palive te perfrishira dha te preku-
ra neperjiet koordinimit vertikal dha horizontali. Posagierist i
jepejt guxim baskepunit mes rrefteve joformale te grave dha
komisjoneve per Mundesi te Barabarta ne niveli lokal, te cilat
neperjiet nje procesi te koordinimit te baskepunit me grata,
nevajave dha interesimeve te identifikura mund ti inkudarjene
ne planete lokale te askisjoniit per barazjine għinore.

2. Aljarnante eshte perqindja e grave nga zonat rurale te cilia kane mbetur vete mësimimi filori, që paraqet pengezë funksionale për inkudrim të plotë dhe tjerësor në rrijedhat moderne të shqipërisë. Me shpresë për përmirësim të gjendjes nëpërmjet zhvillimit të arsimimit të obligueshëm të mesëm, konferenca i therrët sjellësit e vendimave të kushtojnë vëmeninge edhe këtij grupi syju të njëjtë të rëndësishëm në përmirësimin e mundësive të cilat dalin nga Ligji për arsimimin të te rititurve që mesitë të përpjekur.

1. Te dhenat duhet te jene te ndara sipas gjinisë. Konfrenca i përshtendet përprojekt në nivel qendror për ndarje të dhë-nave, por sugjeron që praktika e njëjtë të bartet edhe në nivel të dendrave regionale zhvillimore dhe komunave.

Nie konference ishin té pranishem 54 piessémarres, té cilieit morien
piessémarre aktive né diskutim dhe né baze té perivojave, qendri-
mvev dhe propozimewe té tyre u sollein rekomanidme té ciliat duhet
té merren parasysh né punen e metujiéshme:

Konferenca e Cilla u mbait me 24.02.2011 paragiste sublimim, re-spektivisti nje rumbulakesti te punes dyvjezgar me grate e zon-ave ruralne dhe kishte per qellim te inkurajohen psesemarrestit (per-tadesues te bashkesive lokale, Komisioneve per Mundesi te Bara-barta, grate lokale nga mjesidiset rurale, organizatat joqeveritare dhe nederkombeztare) ti nadasine perivojat dhe qendrimet e tyre dhe te shkembejne praktika te mira te cilat ne te ardhmen do te kontribuo-jne per forcimin e veteedijes ekonomiske dhe inkquadrimi socijal te grave nga mjesidiset rurale, si edhe zgjidhje praktike per permirësim te pozites se gruas ne shoderrine tradicionale patrakale.

Konferenz Permylie e Projekt
„Néperjete edukmit dhe forcimit dreit
Inkadrimit social dhe aktivisë aktive“

-Ne komunen e learcées edhe me tej vemenende me te mache i kushtoheret forcimik tē ekonomik tē grave. Pas mbaramt tē aktivitetave tē zbaratura nē kuader tē sksiōnave lokale, grata tē organizaura nē "Kubin e grave", insitiojne de diturite e futura tē zbatojne nē prak- tike dhe tē sigurojne perkarahje naga institucionet kompetente dhe pushteti lokal nē gjeljen e modulieve per veteprunesim dhe materi- alizim tē punes se tyre.

Gruppi joformal i grave naga komuna e Mologiles vazhdon me aktivi-
ititet per informilimin e grave per shendethin reproduktiv. Vet grata
u organizuan che kerkuun nidihamé naga veteédvererjsa lokale per or-
ganizmin e transporrit deri te institucionet shendetësore per shak-
te kontrollimeve gjinekologjike – pap teste dhe mamografi. Grupi
joformal tregoi interes te organizozje ligjetim per grati, per parani-
dallimin dhe mbrojjen naga varshmëritë, sepse në kuadër të aksion-
it lokal në këtë temë punohet vetem me të rinjte.

Si shembull pozitiv do ta kishim vëgùar pérkrahjen e kryetarëve të komunave të Tercës, Mogilës dhe Likoës, si gjatë perëndueshës së imprenditëve projekte të akcioneve lokale, ashtu edhe pas mbartimit të aktivitetëve projekte të akcioneve lokale, edhe pas intensiteti i aktivizimit të tyre dalë kushtet që mundësiste, edhe pas mbarimit të projektit në pashështësi me tregullisht komunikacione dhe konsultohen me koordinatoret dhe ekspertët lokale, me pérkrahje të cilëve i dorëzojnë kërkesat deri te përfundimt e një projekti, me shembuj të cilëve qëndrimi i kulturës së përgjithshme logjistike, administrative, teknologjike, etj. Përfundimt e projekteve së përgjithshme logjistike është formimi i një organizatës që ka qëndrueshmëri të cilat përfundimtët e projekteve së përgjithshme logjistike, teknologjike, etj. Në këtë rast, organizatës që ka qëndrueshmëri të cilat përfundimtët e projekteve së përgjithshme logjistike, teknologjike, etj. Ñë komunën e Likoës grata tanimë kane formuar dy organizata që numri i grave të cilat kanë vizitorë gjinekologë të rritet për 10%.

Grupet joformale të grave të formura në periferi, që përfundimtët e projekteve së përgjithshme logjistike, teknologjike, etj. Ñë periferi vijuese si aktivitetë me të rendësishme të grupave joformale të grave do ti kishim vëgurë: Para se gjithash, në të 6 vjetëdeverisjet lokale femrat edhe me të mbajnë mbledhje, me qellim që të diskutojnë për problemet aktuale, të shkëmbinë mendime dhe të marin qendrime të caktuarë bashkeqëverisja lokale.

Në periferi vijuese si aktivitetë me të rendësishme të grupave joformale të grave do ti kishim vëgurë: Grupet joformale të grave të formura në periferi, që përfundimtët e projekteve së përgjithshme logjistike, teknologjike, etj. Ñë periferi vijuese si aktivitetë me të rendësishme të grupave joformale të grave do ti kishim vëgurë: Grupet joformale të grave të formura në periferi, që përfundimtët e projekteve së përgjithshme logjistike, teknologjike, etj. Ñë periferi vijuese si aktivitetë me të rendësishme të grupave joformale të grave do ti kishim vëgurë:

Rrijete lokale të grave të përfshira

Si shembull pozitiv do ta kishim vëgùar pérkrahjen e kryetarëve të komunave të Tercës, Mogilës dhe Likoës, si gjatë perëndueshës së imprenditëve projekte të akcioneve lokale, ashtu edhe pas mbartimit të aktivitetëve projekte të akcioneve lokale, edhe atë në domenin e shëndërtit të re-aktivitetëve projekte të akcioneve lokale, ashtu edhe pas mbartimit të produktimit që përfornimt ekonomik të femrave.

Perhelytsja e Pergjithshme naga bashekëpunimi i gjerfanishtem me pushtetin lokal ne gjashëte komunitat eشتى se ekziston vullnet dhe deshshire e mire, pikërisht për shkak të faktit që disa prej problemeve të femrave janë ad të qarta dhe të dukshme ne bashkesi. Nevojitet te bëhen strategji të vazhdueshme, të kordinuarët e përfshirë si edhe të venëndoset bashekëpunim ndërsëktorial mes të gjithë aktorëve relevante ne bashkesi. Me këta rezultata të arritura, u treguarë se aktivitetet të cilat u iniciuan janë tërësisht të arsyeshme dhe janë dobësiste me të shpehësta me të cilat ballafagohen komunitat, e të cilat më të paradesin pengesa që të ndërmerrën akcionë të cilat në Peje udhë fatigjatë do ti kishin zgjidhur problemet ekuivalente. Por, edhe krahas kësaj, ne presim bashekëpunim që të vazhdojë, që si plotësim kërkon angazhim të mëtutjeshëm dhe përpjekje, që së pashqepunim që të vazhdojë, posaçërisht për herët përmirë të përshtyrjeve lokale.

-Si rezultat i askrivitevere te "Klubit te grave", eshte ngritur nisme e re ne komunen e Tercien per hapjen e Shëpse se Personave te Moshar (propozimi ende shqytohet nga ana e Pushetit komunal qe nuk ka infomrate kthyese per vendimin).

in korpourar ne programin e komunen, keshstu de ne vijim eshte re-allizimi i tij praktik. Komuna i realizzon te gjitha obligimet administrativa, reprezentativitete, politike, ekonomike, sociale, etj. Komuna e Tepelenës ka një leje nga Ministria e Transportit te lidhjeve qe te fillohet me ndertimin. Mjetet per kete projekt do te sigurohen nga buxheti i qeverisive. Kjo paragjet shembull shume te mirë (praktike te mirë) te vendore. Kjo paragjet shembull shume te mirë (praktike te mirë) te buxhet gjithmonë, si rezultat i bashkëpunimit te vjen dorës së aktiviteteve (grupi synues i Antikosës) që do t'ju përmirësojnë.

min e fémreve per hapse té gerches sé fémijéve. Propozimi eshte Nekohesjst, vétédeverisja lokale e Tearces e pranou propozit.

Eshte formuar lobi grupp joformal "Klubi i grave" – né komunen e Tearces i cili ka per qellim té punoje né identifikimin e problemeve té grave né basheksi, zbatim té aktivitetetve naga fuشا e problema-tikës gjinore, lobim dhe përfundësim té drejtave té grave. Eshte formuar lobi grupp joformal "Klubi i grave" – né komunen e

praktik té propozimit. që me té sigurohen té gjitha kushtet dhe mjetet per realizim dueshëm me pushetetin lokal, vëganërisht me KMB-në, me qellim formal i fémreve dhe ekkipi koordinues janë né komunitikim té vazh-si aktivitet i Komisionit per Mundësi té Barabarta (KMB). Grupi jo-per vitin 2011 né té cillin duhet té inkorporohet edhe ky propozim Në fazë té përpunimit eshte Plan Lokal i Aksionit per barazi gjinore e Mogiles per hapse té Këshillimores per Shendet Reproductiv. Vétédeverisja lokale e pranou propozimin e fémreve naga komuna

gjiniekologjike né dytetin e Pilepit. Kollogjik té rreth 300 fémreve té menjisive rurale, né institucionë me atë që e organizoi transportin dhe kontrollimin preventivi gjine-faqësimi publik, té organizuar veporan të pranohen kërkësat e tyre isja lokale por njekohesjst nëpër një proces té lobi mit dë per-gjiniekologjike. Kërkësat e tyre ata i dorëzuan deri té vétédever-i shvë, ndërsa me këtë edhe pamundësia per kontroll të regrullta problemi e moskëzistimit té ordinancës gjiniekologjike né kru-tifkimi té problemit dhe përgatitjes sé manifestit, si prioritet e vëgoi-Grupi joformal i fémreve té NBL Krushëve gjatë procesit té iden-

té vendosur: Si té arritura më té rendësishme (praktika té mira) do ti këshim theksuar edhe té arriturat vijuese té ketji bashkëpunimi

formal té grave (grupit synues té projektit). Gjatë zbatimit té projektit dhe ndërmarrjen e akcioneve té grupit jo-dhanë përkrahje morale dhe logjistikë per realizimin e aktivitetetve bashkëpunim né report me gëshqitjet fémërore me prioritët dhe

Mbledhjet punuesë kontrolluan që perëndesuesit e komunave ta rrisin vjetëdijen për situatën që nevojast e fëmraive në bashkësia e tyre lokale dhe tëreguan vulnerable politik të përkrahin planet në rast me këtë çështje. Ata, gjithashtu, tëreguan edhe intresë per-

ve, Learcé, Krushéve, Gostivar dhe Dibër.

Ekipi Koordinues dhe Iokal i Antiko-s reajizoi 12 takime pune me kryetarët e komunave, Këshilltarët, koordinatorët dhe anëtarët e komisioneve për mundësi të barabarta në 6 komuna: Mogjile, Liko-

gjulio.re

Mie institucionet gjinore, Këshillitaret e Këshillave ko-
munale vendosëm bashekëpuni. Më kryetarët e komunave nën-
shkrumë 6 Memorandum vjetore për bashekëpuni. Organizuar
takime të përbashkëta, debatë dhe punëtori, ku grupet synuese i
njohën ata me problemet dhe nevojat e fëmrave në bashekësitet e
tyre. Gjithashtu, grupet synuese përpilluan dhe shypën "Manifestet"
me problemet dhe nevojat e identifikura dhë dhanë propozime
dhe kerkesa konkrete për zgjidhje të njëjtave. Nëpërmjet kësaj
menye te realizimit të bashekëpuniit është veprimi u mundësua
perkrahje e përbashkët e fëmrave të zonave rurale nga aspekti
permirësimi të pozitës së tyre në bashkësia është inkudrimi më
te madh të tyre në jetën publike dhe në krijuimin e politikave lokale

Njeri naga elemmenter shume te rendesishme te ketti Projekt i Cill da rezultate te posagme ishte vendlodja e bashekëpunimit me veteqeverisjen lokale. Ekipi i projektit te Antiko-s, ekipet tona lokale edukative, anetare, bashekëpunëtore, voluntarë/voluntarët – anetarë te refjeti te Antiko-s ne këte baskësi lokale, dhanë kontribut te madh ne realizimin e njërit nga shume qëllime te detyrat e rendesishme te Këtij Projekti. Në fakt, ata ishin katalizatore mes grupit syneve – femrave te baskësive etnike jo shumicë te mëdësi-eve rurale – dhe pushetit lokal dhe instancave të tjera me rendësi-

Bashekepuni mi me njesite e vetëqeverisjeve lokale

Ky aksion lokal e trajton problemin me shfajjen e stressit te valjzat e reja, që në mase të madhe varët naga rolet e gjinive të imponuar nga familija dhe shqetëria. Per edukimin e valjzave te reja si të ballafqohen me stressin i cili del naga rolet e pabarabarta te gjinive u organizuan 2 punëtori në të cilat merrnin pjesë rreth 42 pjesë-marrëse. Edukatorët e punëtorive ishin dy eksperët naga fusha e psikologjisë. Stereotipat per rolet e gjinive shpesh janë burim per shfajjen e stressit te femrave te reja.

Si rezultat i edukimit u iniciuan gëshqjet per atë se rolet, raportet gjinore dhe edukimi stereotip patriarkal dhe vlerat në të cilat janë të eksposuar femijet naga lindja e tyre, kushtezon që njëmetë shpesh teje dominues, më agresive dhe t'i fshen emocionet e tyre. Ky rezultat i edukimit u iniciuan gëshqjet per atë se duhet te jene të gjigueshmë, te perkushtura ndaj shëpisë dhe familles, pasive degjueshmë, te perkerçua ndaj shëpisë dhe hershme i mesojnë se duhet te jene të valjzat që naga femijëra e hershme i mesojnë se duhet te jene të ryqi me të madhe në raport me valjzat.

Kjo mënyrë e edukimit stereotip ndikon që femijet meshkuj të kenne të jene dominues, më agresive dhe t'i fshen emocionet e tyre. Te gjinore dhen edukimi stereotip patriarkal dhe vlerat në të cilat janë të eksposuar femijet naga lindja e tyre, kushtezon që njëmetë shpesh teje dominues, më agresive dhe t'i fshen emocionet e tyre. Ky rezultat i edukimit u iniciuan gëshqjet per atë se rolet, raportet gjinore dhen edukimi stereotip patriarkal dhe vlerat në të cilat janë të eksposuar femijet naga lindja e tyre, kushtezon që njëmetë shpesh teje dominues, më agresive dhe t'i fshen emocionet e tyre. Ky rezultat i edukimit u iniciuan gëshqjet per atë se rolet, raportet gjinore dhen edukimi stereotip patriarkal dhe vlerat në të cilat janë të eksposuar femijet naga lindja e tyre, kushtezon që njëmetë shpesh teje dominues, më agresive dhe t'i fshen emocionet e tyre.

“Jeta stressuese e valjzave të reja”

❖ Aksioni i dyte lokal

duke u shafadur né kohé me shikueshme ri té larté tre here né ditié.
 i cili u shafad né TV Kiss regional me kohézgajie prej 10 ditieve,
 baschkepunim me ekipet lokale té Antiko-s, u krijuá edhe **Videó klip**
 sionit lokal, té inciuar dheté réalizuar naga ana e grupti syntes né
 rave né komune dheté publikit té gjithëmbarshem, né kuader té ak-
 persona. Per promovim té ngrijes sé vëtëdijes publike té fem-
 nje forum publik né té cilat né menyré aktive merrin pjesë 50
 Per arritjen e ketji qellimi u realizuan dy punëtori edukative dhet
 mbrojtje naga dhuna.

Inkujimini e tyre per ndërmarrje té hapave per parqitje dhet
 e dhunes familjare dhet forcimin e vëtëbesimit te femrat dhet
 disive rurale; perçaktimin e indikatorëve themelore per shfaqjen
 timit dhet njojies sé shafadetës sé dhunes familjare te femrat e mje-
 Akcionit lokal kishte per qellim ta ritë nivelin e ndjeshmërisë, kupt-
 „Dhuna, arme e té dobetëve!“

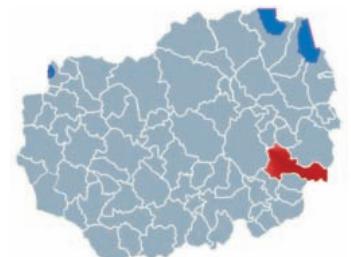
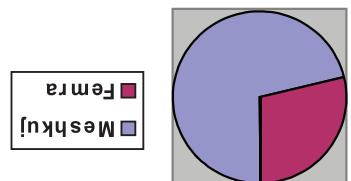
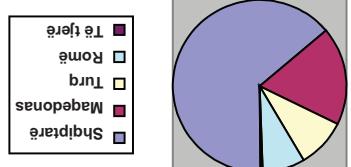
❖ Akcionit i parë lokal

Banoret e kësaj komune më sé shumti merren me bujqësi dhet
 mesme. Blegtori, ndërsa disa prej tyre punojnë né industri osë kanë ndër-
 marje té tyre private. Numri i familjave té cilat merren me bujqë-
 si dhet blegtori arrin 18,780. Numri i personave té papunë né ko-
 munën e Gostivarit arrin 9,450 prej té cilive 6,756 (71,5%) janë
 meskuj, ndërsa 2,594 (28,5%) te tjere janë femra. Shkalla e aktivi-
 tet ekonomik té femrave arrin vetem 15,6% (respektivisht joaktive
 janë 84,4%).

Gostivari spas arsimimit numri më i madh i femrave kanë arsimim
 tra ka vetem 0,1%. Në këte komune ka 61 shkolla fillore dhet 4 te
 filloj 56,9%, té mesme kanë 19,6%, té lartë 3%, ndërsa magjisi-
 shme (nuk ka té dhëna té sugjerura per grati) né komunën e
 Pushtetit Lokal né raport me strukturen e populisë sé përgjith-
 shpas té dhëna të Enit Shitetor të Statistikës dhet Ministri sé

Komuna e Gostivarit¹² gjendet në pjesën skajore jugore të fushës së Gostivarit¹² qëndret kryesore administrative, drejtuse, politike, ekonomike dhe kulturnore në Pollogun e Epërme. Qyteti i Gostivarit është rrethina gjindet në rrjetin e vazhdueshme dinamike ekonomike të demografike.

Në kuadër të këshillit të komunës së Gostivarit është formuar Komision për mundësi të barabarta të grave dhe burrave dhe e shëtë cak-turor kordinatator për mundësi të barabarta. Prej numrit të përgjithshëm te këshilltarëve, 31, prej të cilive 9 janë meskuj. Komisioni ka përgatitur plan akcionin, por implemenimi i përgjithshëm nuk është zhvillohet me veshtrimi i popullisë e përgjithshme në këtë komunitë e shëtë 81.042 banore. Prej tyre meskuj janë 49,4%, ndërsa femra 50,6%. Në këtë komunitetë gjindet një shumëtikë jetojnë nacionallitetë të ndryshme: madedonas (19,5%), shqiptarë (66,6%), turq (9,8%), romë (3,8%) dhe tje tjere (3,3%).



¹² Komuna e Gostivarit përbëhet prej vendbanimeve vilajetëse: Gostivari, Ballindollë, Bellovishti, Brodëlli, Gajlëja, Gëgjani, Debrashë, Padalishë, Pecova, Banjicë e Poshtme dhe e Epërme, Gjoniçica e Poshtme dhe e Epërme, Jelovca e Poshtme dhe e Epërme, Forina, Raveni, Rogëlli, Sërmnica, Strajcani, Vërtoku, Tërmova, Lësnicë, Lesnicë, Turqani, Rërëni, Rëgëni, Sërmnova, Kortë, Kunovala, La-kavica, Lesnicë, Turqani i Vogël, Mërdita, Mitrovë Kërtë, Strajcani, Vërtoku, Tërmova, Tumgëvishëti, Zdujnë, Zhelzena Reka.

shendetësore. te cilat femrat ballafagohen për qdo ditë ne drejtim te mbrojtës munes te cilat iu parapitet propozimet si te zgjidhen pengesat me tivitetave nga ky aksion u realizuë edhe takim me kryetarin e komunitetit te ak-ndërsa edukatore i shtin sociolog dhe gjinekolog. Në kuadër te ak-

janë zbatuar 4 pune të cilat morën pjesë 113 pjesëmarrës, komunën e Dibrës, e inicioiar qe realizuar nga grupi synues. u perfshi në përgatitjen e realizimin e aksionit te dyte lokal ne sekuale te meskujve e femrave janë tematika kryesore e cilia shëndetit te reproduktimit e nevojës per sejllje te përgjegjshme Njohja e pamjet e shëndetësme, moskëzistimi i veteqijes per mbrojtje

„Edukimi per shëndetin e reproduktimit, parakusht per

♦ Aksioni i dyte lokal

edhe me njëmetë qe prindërit e tyre. Per përfshirje te gjithanësme më te madhe te edukimit, në kuadër te ketji aksioni lokal, u shypen 1000 afishe ne te cilat informata per kete problem aktual kane te bëjnë jo vetem me vajzat, por

pavarur te vendimeve per trupin qe jeten e tyre. Kane te drjetë per zgjedjen e tyre per partnerin e tyre marrësor vendime ne paftueshmëri me vullnetin personal qe affinitet, nuk te madh qe pavarësi ekonomikë. Ata nuk kane te drjetë te sejlin mundësi ta vazhodojnë arsimimi e tyre, te fitojnë vetebesim me te drejtat e vazzave sepsë qe është edhe pengesa qe nuk jep fundim se kjo dukuri është posaçëresh qe demsime qe i shkel nepermbjet edukimit te realizuar pjesëmarrësit erdhën deri ne per-

151 pjesëmarrës.

qelimi u organizuan 3 pune të cilat i përgjithshëm. Per realizimin e ketji veteqijes publike si te vajzat qe demte e rintjet, ashtu edhe te te cilat dhane kontribut qe te veprohet paralellisht ne ngrijjen e

¹¹ Spas te dhenave te marra naga „Te dhena dhe indikatore per komunitat ne Madedoni“, 2004, e botaar ne baskepumim me Etnin Shetetior te Statistikës, Min-

Ne medisest ruralte te komunes se Dibres, e posagressist ne tsharat Mogorg dbe Broschicé ekziston fenomeni ! Premittit te hershem i Cill eshte shume setioz dbe kompleks, me gka kercinohen te derjat themelore te njeruit vegenierishet te gjinisë femerore që ne riniqe e tyre te hershme naga ana e prindërvë te tyre. Në fakt, premtimi i hershem i lindjes së marrave te vesh mës femijëve fëmijëve të marrave së tyre. Në fakt, premtimi i hershem i lindjes së marrave te simlim respektivist mbartim te suksesshem te arsimimi te mesem the ambicive te metutjeshme në jetë. Me qëllim që te vijet theks njejtë naga kjo dukuri e cilla ka pasosja negativë në zhvillimin e tyre qëllim i madh në këtë fenomen shumë diskriminues, te mbrohen te me !

“barazine genre”

- pengesë realie per realizimin e të drejtave të njëriut dhe

„Martesat e marra veshtë vajzave të mitura

❖ Aksiomi paré lokal

lare. Per shendetin e qytetarive ne kete komune, nga ana jeteer, kuideseni 7 ambulanca per mjekeesi te përgjithshme, nje mjekeesi te punes, nje sherbim per mjekeesi te shendetësore per femije (0-6) dhe nje sherbim per mjekeesi te shendetësore te femijëve shkollorë dhe te

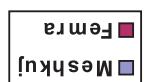
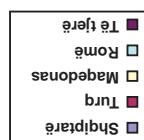
10 Komuna e Dibres përbëhet prej vendbanimeve vijuese: Dibër, Banjësh, Bo-movë, Kosovarast i Epërm është i Poshtëm, Xhepishët, Gari, Hame, Konjare, Krivce, Mogorë, Osoj, Otsahan, Raljicë, Selokudi, Spas, Tatar Elcic, Trmjanik, Broshticë.

Në komunën e Dibres ka 19 shkolla fillore dhe një shkollë të mesme. Shkalla e analabëtizimit te femrat arrin 4,5%, ndërsa përfundim i arsimimit është 3,9%. Në komunën e Dibres ka 24.251 fjerë (2%).

tit 2002 komuna e Dibres ka 24.251 banore. Këtu jeton populasi e nacionallitetëve të ndryshme: madedonas (13,6%), shqiptarë (49%), turq (31%), romë (4,4%) dhe tjetra (13,6%).

Në bazë të regjistrimit të fundit të vitit 2002 komuna e Dibres ka 24.251 njëfjetat nuk kanë zbatuar aktivitetet me natior për mëndesi të barabarta, por të jive dhe tështë çaktaur person koorid-Barabarta mes femrave dhe meskuj-femra. Në kushtet e komunesës e nëtë formuar Komisioni i Mëndesive të 15 Këshilltare prej të cilëve 3 janë Këshilli i komunës së Dibres numëron qipërisë.

Det në lartësi mbidetare 630 – 700 metra dhe e përfshinë fushën e Dibres, mes luginave të malit Krgin, Drini i Zi, Komuna e Dibres kufizohet me komunitat e Rostushit, Qeni-dress Zhpupa, Strugës dhe linjës së kufirit shqiptar me Republikën e Shqipërisë. Qyteti gjendi më i lindur i komunës së Dibres dha lugina e Luminës së Lumit e Dibres, mes luginave të malit Krgin, det në lartësi mbidetare 630 – 700 metra dhe e përfshinë fushën e Dibres, krahës vet kufirt me Republikën e Shqipërisë. Qyteti gjendi më i lindur i komunës së Dibres i shtrihet në Maqedoni. Perëndi-



ve respektivischt (62,4%) Jane shprehr se mentaliteit i populärisse
dhe tradita kane ndikim tié mach níe rapport me shkallien e arsimim-
nuk éshite ndryshuar níe rapport me edukatin te grate, véganerischt
sast níe te cilat hasin gjaté procestit arsimor Jane largësia e shkollës
(34,7%), mospasja e mjetive finançiare (37,7%) dhe vështrësi me
transportin (12,9%). Në report me pyjeten a do te donin ta riformo-
jne, vazhdojnë dhe risin nivelin e arsimimit te tyre 33,7% u përg-
jigjen se do te kishin dashur nese kane kushte, 25,7% nuk e dinë
dhe per atë vendim éshite e nevojscheme te bisedojnë me familjen,
21,8% aspark nuk janë te interesa, ndërsa përgjigje poħusee
kane dhene 11,9%. Kjo e dhene tregon se fémart e malediseve ru-
ralë níe thelb deshironje ta vazhdojnë arsimimin e tyre, por éshite
pozitive dhene përkrahje niga familljet e tyre. Shume i ujet éshite numri
(vetem 11,9%) i valizave te cilat munden te pavarrura te vendosin
dhe te thonë se níe ketë fazë te jetes se tyre, nese krijoħen kushte
dhe mudiesi do ta kishin vazħduar arsimimin e tyre (te ndepre-re).

Që të përcaktohet gjendetja në teren u zbatua anketimi i reth 100 femrave nga fshatrat Boriqë, Sazhdevë, Belushinë dhe Jakrenovë që u përgatit analiza nga ana e ekspertit. Gjatë realizimit të anketës në pse nuk kane vazhduar me shkollimin pjesa më e madhe e të intrevistuarave janë përgjigjur se kjo ka ndodhur për shkak të ndikimit të traditës (34,7%), për shkak të obligimeve familjare (18,8%), mospasja e mjetave financiare (18,8%), matesa e hershme (16,8%) dhe të tjera (4%), ndërsa përgjigje në përfjenë nuk kane dhënë aspak (6,9%). Numri më i madh i të intrevistuarat-

Nëper një këtij asnjë lokal 102 temra të zonave rurale të komunitetit shprehet edhe ndaj cilësisë së jetesës së individuve.

❖ Aksjoni! I dyte lokal “Arsimimi i fëmritës në shëkullin 21”

Per promovimini dhe aktualizimin e problemave dhe nevojave te ciliat dolien naga ky askisjon lokal u shypen dhe shpemdane 2000 ekzemplarë te materialë promovuese dhe edukative.

Në këtë aksion lokal ishin të zbutura 4 pune tërithore me ekuipamenta që jivejën gjinekologëtët. Në këtë aksion lokal ishin të zbutura 4 punët e shëndetit reprodiktiv. Temen mbrojtja e shëndetit reprodiktiv. Kohësish, u organizua edhe një tribunë me 22 pjesëmarrëse në jave të organave të reproduktimit ku morën pjesë 101 femer. Një spektakoli i madh që nuk ka mundur që t'i ndihmojë shtesën e shëndetit reprodiktiv.

pak veprohet ne parandailim. Per kete arsyé, nevojitet de remat vazhdimisht ta ndje kin shen detin e tyre reproduktiv dhe te ngrihet vete di ja te ta nre raport me kete geshje. Nga aspekti i bisedimive per semundjet de barten ne menyre seksuale dhe kontracepsioni, si pas rezultative te futura mund te perfrundohet se keto tema nuk diskutohen ne menyre te hapur ne famille dhe ende paradesin tabu dhe prandaj nevojitet informim, hapse dhe diskutim me i mach per keto geshje te popullisia e përgjithshme.

Aksjon i parale lokal i cili u zbatua ne komuniten e Krushevës kishte përdorim të informacioneve që kanë qenë disponueshme për qelimin ta përmirësojë informacionin e grave për mbrojtjen e shen- detit te reprodutkimit dhe ta riste përgjegjësime e tyre në raport me parandalimin dhe kujdesin e rregullit të tje njëjtës.

„Shendeti i femejës – shëndetet reproduktivë“
♦ Aksioni i parë lokal

Ne kunder te komunes tunkisioonu nje gerade, dy shkolla tillore, nje shkollie e mesme dhe nje dennder ditore per perekujdesje te femi- jeve me nevoja te vegaanta. Pjesa me e madhe e grave te ketyre medisive rurale nuk kane kyger shkollie te mesme. Ne dregtim te shendetesi komuna e Krushevës ka nje shkepli shendetit, por ne te nuk ka ambulancë gjineekologjike.

Mjedisive rurale kryesisht merrin me buqdesi dha blegtori dha kjo u paragjet ekzistencë themelore.

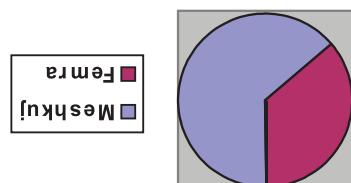
Familijet t  ciliat merron me turiz m dhe bletari, nuk jan  t  regjisi-
trara se p sue nuk i plot sogni kritere, nd rsa n ga ana jet r, ata t 
puna:

Per giniindja e populisës të atit për punë në dyjetin e Krushevës është 66,4% naga populisia e përgjithshme, ndërsa vetëm 40% e populisë të atit për punë është në marrëdhënje punë. Ky numer është faktik sepse ndryshohet vazhdimisht, ndërsa, nga ana e njësi, grata e menjëdiseve rurale shpesht nuk regjistrohen si të pa- tjetër, karshëve te medha.

Ekonomiia ne komune nuk eshte e zhvilluar. Mes sektoreve ekonomike ne komune, fusha me e rendesishme eshte turizmi. Ne mje-diset ruralë guri, perimetri dhe pemëtaria dominojne ne prodhimtarë bujqësore, ndërsa te blegtoria dominojnë kultivimi i dheneve që

Ne komunen e Krušhevës ka 11 anetare keshilli, prej te cilave 4 janë femra. Në kuadër të statutit të komunës ekzistojnë më shumë komisiione punuese në këshillin komunal mes të cilive është edhe komisiioni i Mjundësive të Barabarta i cili është themeluar kohë më parë. Edhe krahas kësaj, ai ka përgatitur plan lokal skisioni i cili përfshinë më shumë fusha: edukim dhe informim të të rinjve për semundjet që bartën seksualisht, edukim të fëmavës së mëdha e tivisht vëtëpunuësimi të tyre), kujdesi për personalat e moshuar dhe mësuesve të projekteve (kujdesi për moshuarat e rurale, themelim të bizneseve të vogla nga ana e grave (respektive kompetent, KMB-ja në kuadër të mundësive të veta (rezervë ujorezore dhe materialë), punon në implementimin e aktivitetave mbrojtje të mjedistik jetësor. Si pas përfundimit të institucionit mbrojtje të mjedistik jetësor).

nen e lattpermenndur dhe i clli paragett qenlder administrative, ekonomike dhe kulturore. Popullisia n e komunen e Krushev s eshte e perber e naga m e schume nacjonalite: madedonas, villeh , shqiptare, bosnijake, turq dhe rome.



9 Ne kudar te komunes se krušhevës bëjne pëse vënëndbanimt vijuese: Krushëva, Aldançci, Arileva, Belushtina, Borini, Bujqini, Dijvaci i Poshëtëm dhe i Epërm, shëva, Aljanci, Arileva, Belushtina, Borini, Bujqini, Dijvaci i Poshëtëm dhe i Epërm, sakrenova, Milloshëva, Novra, Ostricë, Presli, Pusta Reka, Sazhëva, Selca, Sve-je, to Mirtarin dhe Vbroeci.

Komuna e Krushëve^s eshte e ven-
dore, dousur ne pjesen jugperrendimore te
Republikes se Makedonise. Kufijte e
komunës shtrihen ne qytetin e Krush-
eves i cili luan rol qendror ne komu-



Komuna e Krushhevës

Aksjoni lokal perfrshimte pësemarrje te valzazave te reja është egrave te cilat gjithnjë e më tepër janë të eksposuarë ndaj rrëzigueve të cilat i mbajnë trendet e rini është menyrat e të jetuarit. Per këtë qëllim, spërfrye gjiniekologë dhe kryetarja e njësisë rajonale të SPB Ma- moren pjesë 174 persona. Ligjëratat u udhëheqën nga ana e ek- ar dhe sëmundjet që bartën sekusualisht, ndërsa në mënyrë aktive mundjeve të së sotmes dha mbrrojtës nga shatzënia e padëshiru- ishin realizuar 6 punitori edukativë në temen e varshmeve – së- spërfrye gjiniekologë dha kryetarja e njësisë rajonale të SPB Ma- nashtr.

Inicjuar dha realizuar noga ana e gruppit synues

„Te mirinformat, më mirë të mbrojtur“

Aksjoni i katedret lokál

Per aktualizim me te gjere te problemit dhe themelimit e rendesise se shëndetit reproduktiv u shyp dhe u shperneda material edukativ ne 400 kopsje ne qytetin magdeburgse dhe turke.

Në kuader te ketij aksioni lokal u mbajten 2 punetor edukative me 57 pjesëmarrëse në temën "Përmirësimi i shëndetit reproduktiv" që përfshinë aktivitetet e mundshme për të kallimin e tyre.

te reproduktimitt te grave ne Mogile”

„Edukim p r mbrojtje te sh endetit

❖ Aksjoni i træte lokal

Per aktualizim te problemit dhe gjeljetes evenuale te zgjidhjeve per viktimat e dhuimes familjare janë zbatuar dy punëtori edukative ne temen "Stop për dhuimen familljare" në të cilat në mënyre aktive u realizua edhe një tribunë ku merriin pjesë 41 grua, ndërsa e njëjtia në aspektin e medieve u përkrah nga TV Tera në material që u emtua në lajmët e ditës.

Neperrjemt ketti aksioni lokal u petitorcuan kapacitetet e 81 gruaje nga komuna e Mogilës për njohje, ballafajim dhe ndërmarrje të nismave për problemin e dhu nëse familjare.

Aksioni ! dyte lokal „Per ječe pa dhuće“

Jane Pertiwi Sjithsej 108 grs. Prei aktivitetere, Jane realizuar dy punëtori edukative në temën mbrrojtja e shëndetit reproduktiv ku mërrin pjesë gjithsesj 47 grs, ndërsa në rolin e edukatoreve u angazhuan mëjek i përgjithshem, radiolog dhe gjinekolog. U mbajt edhe një tribunë ku mërrin pjesë 51 grua, ndërsa njësia ishte e Perkrahur në aspekthin e medieve nga TV Tera lokale. U shpërmda- në 800 ekzemplarë të materialave promovuese dhe edukative (400

Në Kuadër të Këtij Aksioni Lokal të Zbatuar në Komunën e Mogilës

Popullisë ne raport me Këto Gështje.

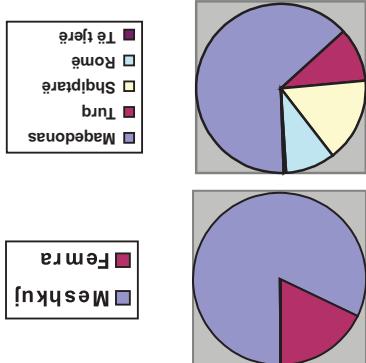
Gjaka vjetët e nevoja e edukimit të vazhdueshëm është informimit të seksual në programin mësimor, 81% të kësion se nevojitet kjo, me menyrë parandaluese. Në raport me fushën e nevojës së arsimimit lemin shendetësor tanimë të kryuar, por nuk mund të veprojë se nevojë kushte të tilla mëjku vëtem mund të jape diagnozë për problem gjinekologjike vëtem sipas nevojës që, nga ana tjetër, tregon lembi i interesituarave nuk kanë gjinekolog amë dha shkojnë në kontroll te dhënave të fitura, do të mund të perfundojme se gjysma e të rregullta për mbrojtje të shendetësorit. Gjithashtu, sipas interviuturave nuk kanë gjinekolog amë dha shkojnë në kontroll te largësise se institucionit shendetësor nuk kryejnë kontrollime të jetuarit. Kyo tregon se një pjesë e madhe e femrave për shak e menjisive rurale paradtë largësia e institucionit nga vendlid i tyre jave te ndryshme te organave te reproduktimit problem per femrat janin shërbime per parandalim, diagnozë dha shenim te semund- dueshem te tyre. Në raport me institucionet shendetësore te cilat edukimin gjinior dha reproduktimin e mafutueshem te informuar per cilat menjisë se te rinjte nuk janë mafutueshem te informave te dat me te afërmët dha mediet. Lartë e shëtë edhe numri i femrave te fitojne nepërmjet konsultimit te drejtësore me mëkun, bise- shendetin reproduktivi, ndërsa pësean me te madhe te informative edhe nevojat e tyre ne raport me shengete parandalimin e te njëtës. Si këndëjmi, mund te perfundohet se thuhja se gjysma e te dhënave te fitura nra ana e grave te interesitara mund te shihet gjendja faktike e grave ne raport me shengetin e reproduktimit, si gjendja zbatuar anketimi i 110 femrave nra fshatrat Budakovë sioni e shëtë zbatuar anketimi i 110 femrave nra fshatrat Budakovë motivimi i grave nra mëdhistet rurale per ndërmarrje te nismave per mbrojtje te shengetit te reproduktimit. Në kuadër të këtij ak-sioni i grave nra mëdhistet rurale per ndërmarrje te nismave motivimi i grave nra mëdhistet rurale per ndërmarrje te nismave

Nie komune ka tre shkolla qendrore me 16 shkolla fillore peretrike. Nie sferin e shërbimeve shëndetësore në komune ka 6 ambulancia private, 3 barnatore, si edhe 3 ordinanca private stomatologjike. Në sferin e shërbimeve shëndetësore në komune ka 6 ambulancia report me strukturen e populësisë femerore (3154), përgjindja e femrave të punësuarë është 13,2% (415), ndërsa thuhja se 58% (1831) e femrave janë ekonomikisht joaktivë. Sipas të dhënave të futura nga Qendra e Punës Sociale mund të theksohet se anaflabetizmi te femrat është një mënyrë të konsiderueshme me i madh që arriin 11,1% për dallim prej meshkujve të cilët ai është 3%.

Banordet e KesaJ komune kryesisth merrin me bujdesori dhe blegtori. Në kuadër të komunës ka fabrike për ushqim të kafshëve në f. Ra- dobar si edhe feme KB „Pleagonjia“. Ekonomitë individualë bu- jdesore sipas tokës së shfrytëzuar bujdesore janë: drithërat, bimet, ushdyese për kafshët, pemjet, lulet dhe bimet zbuturues, pemjet, vreshat dhe tjeera. Situatë ekonomike është mesatarë, pjesa më e madhe e populisë jeton nga prodhimi i produktive bujdesore e blegtorale.

Numeri i përgjithshem i banorëve në Komunën e Mogollitës janë: 6.710 (53% meskuj), 47% fëmra, 3,4%, romë (0,1%) dhe të tjerë (0,2%).
Alerë përfundimisht janë: madedonas (95,8%), shqiptarë (0,5%), turq
(3,4%), romë (0,1%) dhe të tjerë (0,2%).

do té iniciójé nisme ato té pranohen née planin akcionar per kete vit.
kesaj per nevojat dha kerkesat e tyre



8. Komuna e Mogilës përbëhet prej vendbanimeve viujuese: Mogila, Beranici, Vasharejca, Garija e Eperme dhe e Poshtme, Serpc i Poshtëm, Laniqevci, Lozani, Novoselani, Podino, Radobori, Sveti Todor i Trnoveci, Dobrušteva, Dedebalci, Musnicë, Noshpalë, Mojno, Aliuci, Puturusë, Crmigani, Traipi dhe Budakova.

Komuna e Mogilës është komunë rurale me madhësi të mesme, perf- shme si përfshinë përgjithore të Re- publikës së Maqedonisë. Mogila gjendet në pjesën juglindore të Re- publikës së Maqedonisë. Mogila shtrihet në rrafshinë e Pelagonisë, rreth qytetit Kumanovë. Komuna e Mogilës është komunë te Manastirit, Kumanovës e Përbesnjës 23 Vendbanime.⁸





Komuna e Mogliès

Me qëllim që te kene mundesi naga afër te njihen me suksesin e fémrës biznesmenë për grupin synues, në bashkëpunim me koor-dinatoreni lokale, u organizua takim me fémrë sipërmarrëse të suksesave në komunitet. Në këtë mënyrë, fémrat u njoftuan me një sesshme në komunitet. Në këtë mënyrë, fémrat u njoftuan me një refilm të sukseseshem dhe shkembjen përvjaja pozitive për zhvillimin e idave te veprimtarisë sipërmarrëse që mundësive për realizimin e idave te tyre afariste.

„Ta shndērōjme idene nē sukſes“

Aksjoni! Kartert lokal

Nëpërmjet dy punëtoreve edukative 40 fëmra fituan mundësi të mesojnë me tjerë per forcimin ekonomik e me këtë edhe ta fitojnë pavarësinë e tyre. Per promovim të prodhimeve të cilat femrat e grupit synumes i përpunohen me dore u organizua pazar, i përkrahur doha komuniti me vjet komunën e Tërçies së Kryetarës i përpunimit me vjet komunën e Tërçies së Kryetarës, që ka qenë një aktivitet i cili është zhvilluar nëpër komunitetin e Tërçies së Kryetarës.

Plani i tretë i akcionit lokal i zbatuar në Komunen e Lazarës shtetëse i drejtuar drejt forcimit ekonomik të femrave, respektivisht rrithjeve se vjetëbesimi të tyre dhe përmirësimi të informimit për teknikat për promovim të shkaktësive të tyre dhe prodhimeve të perputnura rritjeve të teknologjisë së përpunuara ne kushte shëpiakë.

Aktivitetet e akcionit lokal kontribuan që të animohen fëmrat në procesin e promovimit, prezantimit dhe plasmanit të prodhimeve të cilat atë vetë i prodhojnë, me gëka edhe atë do të kontribujnë për miregjen e familjive të tyre të shqetësë si tëresi.

❖ Aksjoni! treté lokal „I promovjme shkathësitë tonë“

Né prezantimin medial té aksionit lokal u inkuduaran mediet - TV Kiss, TV Koha dhe RTV Art, ndërsa artikuj u botaun né mediet e shtypura Fakti, Koha dhe Lajm, si edhe né neb fadet e medieve Koha, Lajm dhe RTV Kiss dhe radio Doliqe Vele.

Aktivitetet ne kauder te ketij skisioni lokal ishin te dreftura drjeti in- formimit te femrave per ujohje dha kuptim te koncepteve gjinore the mbrojte te dreftave te ujehri te femrave. Me qellim qe te rritet veteqja e femrave ne mjeđisit rurali per te drjetat e tyre te cilat u janje te garantura ne vend dha mbrojta e te ujeftave janje mba- tur 4 punetori edukative me 123 femra ne tema te te dreftave te ujerifut te femrave, mekanizmat e mbrojtes dha roli e rendesia e arsimilit, ku ligjerezus ishin dy profesore, eksperite uga kjo fushë. U organizua një tribune ku merrnin pjesë 63 femra dha u distribu- ua material promovues me përbashqie uga fusha e te dreftave te ujjerit (600 ekzemplarë – 200 ne gjuhën madedonase dhe 400 ne gjuhën shqipe).

“Te drejtat e njëriut janë edhe të drejtat e mia”
❖ Aksioni i dytë lokal

si baschkepunit dhei titoi perkrachte naga ana e mjekeve lokale dhei spesialistische u pergatiien dhei emitiuan 4 TV emisiione edukative ne TV Koha ne kohazezgajte prej 15-20 minuta ne temen pasosat e semundjeve mailinge te gjirtt, kanceri ne qafeni e metres, normat lig-jore per mjeckun ame gjiniekoologi, planifikimti te familljes dhei perdroj-mi jetreve kontracceptive. Baschkepisedues ne TV emisionet i shini etarri i komunes se Tercies si edhe perfragadesues te sektoirt te OQC-s. Keta emisiione me perkrachte te TV Koha shume here u reimituan che pefreshine shikues naga me shume komuna, sepsse Koha eshte TV medie regjionale.

Në kuadër të këtij akcionit, nga ana e grupit synues, i cili vendos

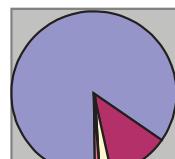
për kontrollë të regjulla gjimkologjike për rualje të të njëjtë.
Rave në raport me mbrojtjen e shëndetit produktiv dhe nevojës
Qëllimi i këtij akcionit lokal është vëtedjësimi dhe informimi i feme-

„Ruale shëndetin – ruaje ardhmenë“ ♦ Akcionit parë lokal

kyo popullatë është posaçërisht e lartë dhe arrin deri në 68,1%.
theksohet se (nga numri i përgjithshëm i fëmrave) së përqindje te
madhe dha arrin 62%. Në raport me papunësinë te fëmrat mund te
te dhënat flasin se përqindja e të papunëve në komunitet është e
per dallim prej meskujve prej 2,1%. Në raport me papunësinë
e lartë e analabbetizmit ekziston te popullata femore prej 7,8%
Sipas të dhënave të fituarat mund të theksohet se shkallë e më

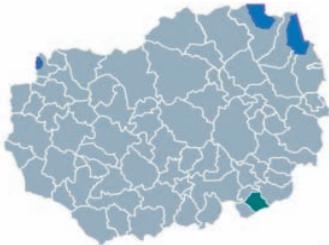
cili nuk është në funksion.
lancë shëtërore dhe 3 private, 5 fusha futbolli dhe pallat kulture i
trengti. Komuna ka 5 shkolla qendrore dhe 3 përfshire, 3 ambu-
Popullisë e kësaj komune kryesisht merrte me bujqësi, ndërtimitar,
reja.

Sipas moshës komuna bën pjesë në grupin e komunave më të
serbe (0,03%) dhe të tjerë (0,74%).
(12,2%), turq (2,29%), romë (0,23%),
jne: shqiptarë (84,39%), madedonas
nacional, respektivisht në të jeto-
e Teracës është mijëdës heterogen
Popullisë e përgjithshme e komu-
nës arrin 22.454 banore. Komuna
organizata ndërkombëtare realizoi
projekt për dhunën familjare, dhunë
nадјемраве дхе трегтиште мë нјерез.



6 Ne perebrege te komunes se Teraçes hynie fshatrat: Negrushen, Leskë, Var-
varo, Slatine, Brezovë, Tëravecë, Pershevecë, Glogjë, Jelloshtnikë, Dbosrostë, Nerashtë,

Kesshili ! Komunes se Teraces per-
behet prej 19 anestrareve dhe kry-
etarit, nderasa prej tyre 5 janë femra.
Në kuadër të komunes ekziston dhe
funkcionon Komisioni i Mundësive të
Barabarta i cilí në bashkëpunim me



Komuna e Tercës⁶ është komunë rurale me seli në f. Tercë. Në pjesën veriore komuna kufizohet me Kosovën, në jug dhe lindje me komunën e Jegunochit, ndërsa në perëndim me Tetovën.

Komuna e Terces

145 temra naga Likova nəpermjet 5 punktoriye edukatiye me ek-
sperte ekonomiké che tribune pubblike kane pérgratitur dy plane bi-
znesi. Ede ky aksion lokal ishte i pérkrahur nē aspektin e medi-
eve naga TV Festa.

(20%), qenndisje (13%), kultivimi i kulturave kopshtare (10%), per-punimi me dore i gjisesendave (9%) dhe te tjera (5%).

Hulumenti i zbutuar ne komunen e Likoves, ku u anketuan femra te moshees 18-50 vjege, kishte per qellem te shdyrohen nevojat e feme- rave ne report me mundesite per vetepunesim nespemrjet shfryte- zimit te kapaciteteve personale dhe burimeve me te cilat ata dis- ponjohet. Sipas te dheneave te fitura naga ana e te interistikuarve ne report me atie a kontribuojne me te ardhura personale ne familje, njele pjesa e madhe e tyre me saktesistit 64% nuk kontribuojne sepesë nuk kane punë, 21% kontribuojne sepesë jani te punuesuar, ndresa 9% kohë pas kohë kane punë. Sipas te dheneave ne report me diuturite dhe shkathësite te cilat i posedojnë te intervisitorat mund te shdyrohet se me te përfundësuar janë vijueset: thurej (22%), qëpje dhe preferje (21%), përgatitje e ushqimit tradicional

Si rezultat i ciklit te dyte te punetotive edukative, me kekrese te grave te inkadrura ne te njeftat, aksioni i dyte lokal i zbutuar ne komuniten e Likovës, kishte per qellim vetedjiesimin, informimin dhe edukimin per mundesine per vetequnësimin neperjjet shfrytëzimit te kapacitetave personale te grave. Per kete qellim, u organizua hulumtim, ndërsa analizua publikua ne 160 broshura.

❖ Aksioni i dyte lokal "Edhe ne mundemi"

Mies aktivitetere u zbutua nje hulumtim i cilí Perftshirjen e seksual te
fshatarat e Likovës, Slilupgjaniit, Qpajesës dhe Vaksinës. Anketimi u
realizua nga ana e grupit syunës, ndërsa përmbytja e anketës (py-
etjet e anketës) nga eksperti i Antikos nje bashkëpunim me ekspereti.
Përtezosrët e anketës ishin te analizuar nga ana e eksperit, e
pastaj ishin te publikuar në 180 broshura. Të dhënat e fitura ud-
hetozjanë se fëmrat kanë informata të mafuteshem për shëndetin e
organave reprodiktive dhe edukimin gjinoi, respektivisht 66% janë
pergjigjur se kane informata të mafuteshem, 14% shume, ndërsa
20% aspak nuk janë te informura. Posgërisht i lartë e shëte numri
i atyre grave te cilat mendojnë se te rinjtë nuk janë mafuteshem
tyre shfagdet nevoja e edukimit te vazhdueshem dhe informimit te
populata e re. Në raport me ekzistimin e institucioneve përkatese
te cilat ofrojnë keshillë ne lidhje me planifikimin e familjave, paranti-
dallimi i organave te reproduktivit, mbrojtja shëndetësore dhe re-
produktimi, 33% kanë degjuar se ka institucion te tilla. Nga pyetjet tjera
te to, ndërsa 23% dinë se ka shëndetësore qasje deri
produktimi, 33% kanë degjuar se ka, por nuk kanë pasur qasje deri
te parashtaura mund te perfundohet se institucionet shëndetësore
te semundjeve te ndryshme te organave te reproduktivit janë te
vlerësuar pozitivisht, por nje esence problem per gratare e medisi-
eve rurale paradet udhëzimi ne institucion i cilil është larg vendit
te tyre ku jetojne. Në report me Perftshirjen e seksual te

81 *femur.*

Gjatë ciklit të parë te punetoreve edukative, grupi synues e njoftu problemin e edukimit të pamjafueshëm të grave në temën e shen- detit reproduktiv dhe këndëjmi, ata vendosën që plani i parë i aksojionit të këtë të bëje me veteqësismin e hershëm dhe pengimin e së- jfjen shëndetësore dhe zbulimin e hershëm dhe informimin për mbro- mundjeve të organave të reproduktimit ku ishin të përfshirë gjithsesi

„Nepermijet edukimt deri te jeteta me cilësore”,

Aksjoni i paré lokál

nësuar) – të femrat ky është kufiri prej 18 deri në 62 vjet.

5. Popullisi ekonomikist aktive është populista e përgjithshme e afër punë e cilës është e paraparë në Agjencinë Për Punësim (si të punësuar apo të përpunësuar) – te femrat ky është kufiri prej 18 deri në 62 vjet.

Në drejtim të strukturës së popullisë fémërore sipas arsimimit janë 29,7% fëmra. Komuna (13.299) të punësura janë 6,99% (91) fëmra, ndërsa të vetëm 0,6% (79) e fémra. Ngërziqësia është gjitha fémra që jetonin në kane të mbetur shkollën fillore, ndërsa arsimimi të latës kane 5,2% (696) nuk kane arsimim, ndërsa rrëth 11,8% (1575) nuk e kanë të mbetur shkollën fillore, ndërsa arsimimi fémërore sipas arsimimit

janë meskuj, ndërsa 49,2% janë fëmra.

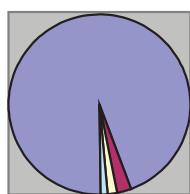
Numi i përgjithshëm i popullisë në komunën e Likoves është 27.058, të cilët janë të përkatesive të ndryshme etnike. Në raport me përkatesinë nacionale pjesa më e madhe është përqindja e shqiptarëve 97,42%, serbeve 1,37%, makedonave 0,63% dhe të nacionallëtë të tjerë 0,56%. Sipas gjinisë, nga ana tjeter, 50,8%

fazën e ndërtimit, 6 shkolla fillore dhe shkolla e mesme e natës.

Për arsimimin e femijëve kujdesen një gjerdhe (e cila është në ambulancë gjinekologjike e as spital, por ka ambulanca private, etj.), trëgjiti dhe përpunim të drurtit. Në kuadër të komunës nuk ka të vogla përpunimi e qumëshët, mulli për bluarjen e grurit kryesisht merrët me bujqësi, bizneset të vogla (fërmë, punëtori e saj). Komuna e Likoves është komune rurale, ndërsa populista të dendryshët ditore për persona me handikap (punohet në hapjen diskriminimi dhe lobaoi për ndërtim zbaton trajnim për mbrojtje nga për gru këshilltare në komune,

te veta komisioni ka hapur klub e përgatit planin e akcionit përvitin 2011. Në kuadër të aktivitetave të dendryshët merrët me bujqësi, bizneset të vogla (fërmë, punëtori e saj), komuna e Likoves është komune rurale, ndërsa populista

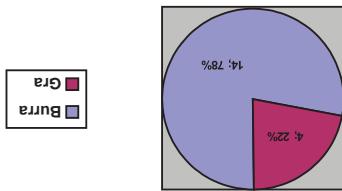
<input type="checkbox"/> Shqiptarë
<input type="checkbox"/> Makedonas
<input type="checkbox"/> Serbe



4. Komuna e Likovës përbëhet nga vende të banuara: Likovë, Alashëc, Belanovc, Dumanovc, Glazjox, Ropacë, Runicë, Shlipgjan, Strazhë, Stirime, Vaksinac, Orlzër, Hotel, Ranokovc, Gisnicë, Izvor, Llojan, Matëg, Nikushtrak, Opaqe, Vizhicë dhe Zilokudan.

Në Këshilllin e Komunës së Likovës ka 18 këshilltare prej të cilave 4 janë përmundësi të barabarta të njëjtë grar. Komuna ka të formuar Komisione ka 18 këshilltare prej të cilave 4 janë përmundësi të barabarta të njëjtë me Kosovën.

dim me komunën Gjoger Sandevë që përfen- Baben e Bulelin, ndërsa në Hargjinën, Gazi manovës, ne Jug me Hargjinën, Gazi Veli, ne Lindje me komunën e Kufizohet me Serbinë e Malin e Zi veri, ne Veri, ne Lindje me komunën e Kufizohet me Serbinë e Malin e Zi veriore të Republikës së Maqedonisë, Komuna e Likovës gjendet në pjesën



▷ Komuna e Likovës

Komuna të cilat ishin të perfshira me projektin „Nëpërmjet edukimit dhe performancës aktive“ inkuadrimit

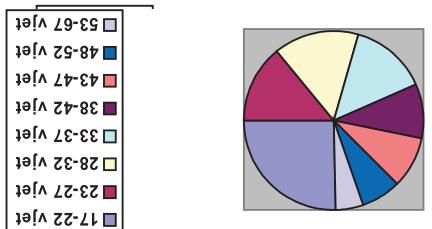
(një tribunë që debat publik).

15 fushata mëdiesh dhe 38 takime punuese (me ekspert lokal, koordinatorët lokale, vëtedësverësjeten lokale dhe me grupin syvunes), TV gjinore, 44 punëtori edukativë, 9 debatë publike, 7 TV emisione, video klip me tema kundër dhunës gjinore dhe familjare, 4 tribuna, 15 fushata mëdiesh dhe 38 takime punuese (me ekspert lokal, koordinatorët lokale, vëtedësverësjeten lokale dhe me grupin syvunes), TV gjinore, 44 punëtori edukativë, 9 debatë publike, 7 TV emisione,

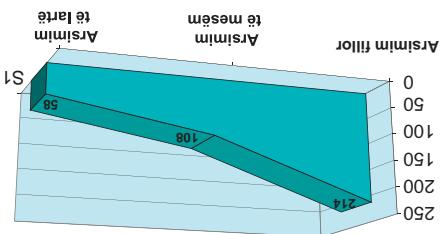
Né ðe regattijen dhe realizimin e aksjonene lokale nē te dyja² 3 fazat
caue entlike (gjithsej 132 gra te cilat morën pjesë nē punetotë) i
cili funksiononte si njët grash dhe kontibutoi per implemetimin e
aktiviteteve te parapara. Né kudar te kësaj fazë te projektit janë
planifikuar dhe realizuar 16 plane lokale per aksion te cilat janë te
inicjuar mbi bazen e probleme ekzistuese dhe nevojave te grave,
te cilat ata vët i percaktau parësore. Aksjoni lokale te zbutara
në komunitat Mologilë, Tarcë, Likoë, Kruševe, Dibër dhe Gostivari
per refreshinë tema te llojiljishme në drejtim te: mbrojties shen-
detesore, edukimit per mbrojje te shendettit reproduktiv, informim
procesin arsimor, dhunën gjimore dhe familliarë, jetën stressuese te
varshemëri te reja, martesave me marëveshje, mundësiste per veteju-
nesim, performancë te vetebesimit, e deri në forcimin ekonomik.
Né 16 aksjoni lokale, te inicjuara noga ana e grupëve joformale te
grave, gjithsej u inkadruan 1665 persona, ndërsa në kudar te
128 aktiviteteve te realizuara u zbutuan: 5 anke ta pér nđleshemër

Aksione lokaie

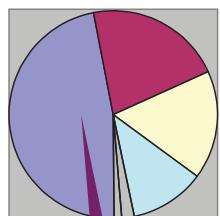
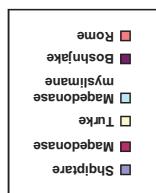
Struktura e pësemarësive ne Punëtoritë edukative sipas moshe's



Structura e pjesëmarrëseve ne punëtoritë edukative shkallës së arsimimit



Struktura entike e grave
pjesemarise nje punetorite



Ne kauder te puneteitive edukative (niga taza e pare dhe e dyte e projektit) u edukuan dhe u përforcuani gjithsesi 380 gra ne 64 p- netori edukative te cilat me tej merrnin pjesë aktive ne planifikimin dhe implemenitim e 16 akcioneve lokale me ndjeshemit gjimore ne komunitat e tyre.

Has zdatamit te cikive te edukative te cilat kishin per qellim ti torco-jne kapacitet e grave per njoje te konceptive gjihere de zba-timit te praktikave gjinore, grupi synues i rriti njoherë de shkathi-teste të cilat ballafqohen grati dhe valzat dhe perkaktimi e prior-me të cilat Jane nje interes te tyre dhe nje interes te bashkësie.

maðan te aktívitetave – aksjone te hincilaura hga ana e grúpti syh-nes.

Duke u nisur naga analizza e té dhénava te mbledhura né teren dhae bashkësës së fituar te Antiko-s me veprim 11 vjegar grash-rot né pervojës sé module édu-bashkësës së Antiko-s me veprim 11 vjegar grash-rot né kative né tema té cilat do ti vjetëdijësioni, forcojëne dha motivjoni grate e menjdeseve rurale pér te kallim té disa paragjykimeve, stë-reotipave dha vlerave tradicionale té pranishme né keto bashkësës ne mënyrë aktive veprojine né 10 bashkësës lokale né R. e Magde-donise.

Methodologjinë e punës dha strategjine pér iniciim té ndryshimi bashkësës - vendosjen e bashkëspunitimit me pale té jera té ne bashkësës - venosjen e bashkëspunitimit me pale té jera té prekura dha pushetit lokal, e zbatojmë që naga filimi i themelimit posagjësht ka té bëje me grata e partive politike, grata këshilltare, formet e grave dha formet rimore té partive politike, sindikatat, QJQ-te dha té ifera. Por, këte metodologji pér herë té parë e zba-të late te shkëgjës sociale, té izoluar dha "funkcionalist analfa-bete").

Rrezikun té cilin e ndërmorën ishte i lartë, por ishim té vétédi-jshëm se duhet te investojmë përpjekje maksimale, sepse procesi eshtë i veshtrë, por sukseset nuk janë té pamundura nëse beso-ja e ketyre bashkësive té promovojnë modelle më të ndryshme té shime dha té arrimë sukses te caktuar, i cili do ti inkurajojë grata jmë né atë që e punojmë dha nëse deshironjë té iniciacione ndryshët i veshtrë, por sukseset nuk janë té pamundura nëse beso-ja e jetës, ndërsa té njëjtat te jenë njëkohësisht té pranura edhe ngashtë.

- Instrumente kryesore te cilat u shfrytëzuan në punëtori te edukative
dhe në fazat tjera te projektit janë: mesimi me përvjole, pjesëmarrja aktive, ndërveprimi dhe bashkëpunimi, motivimi pozitiv, shkaktësia aktivi, shkaktësia e dhenies se informates kthyesë, kryimi i eksperti, puna praktike – planifikimi dhe zbatimi i akonisëve në bashkesi nëpërmjet lidhjeve se ndërsjellë – rrejtëzimit. Hapta gjatë zbatimit të aktivitetave projekteuse u realizuan sipas metodologjisë vijuese:
• Mbledhja e informatave dhe përpillimi i raportit me vështirim në kruhesive, Likozi i Mogilë;
- Organizimi i ciklave te punëtorive edukative;
• Identifikimi (krijimi i hartës) i problemave te nevojave te grave
në bashkesi nga ana e grupit synues me qëllim te inkudrimi te tyre te metejshem nejetin publike dhe shqipërore;
- Zbatimi i akonisëve te ndesheve gjinore lokale ne problemet
te nevojat e kryjuara ne hartë;
- Lobimi, përfundimive publik dhe vendosja e bashekëpunimit me Veteçevlerisjen Lokale – kryetarët e komunave dhe institucionet
metuqësime dhe forma te punës efektive dhe përkrahjeve nga ana e te gjitha institucioneve relevante ne report me zgjidhjen e problemeve dhe nevojave te grave nga pakicat etnike.

Metodologjia e punës:

giognet relevant t  puuheteit loka , me g ka i aktualizuan para publi-
kut problemet dhe nevojat ekzistuese e tera me q llim d  t  ndiko-
jn  ne krijimin e politikave t  ndjeschme gjinore, t  cilat do t  marrin
parasysh nevojat gjinore.
N  aksonet e nd rmara n ga ana e grup ve syun se n  t 
komunit, u arri sukses shume i rend sischem. Me k te dasje
dhe menyre t  pun s, rezultate t  priura t  projekti „N p rmjet
eduksjoni dhe perforsimt dr jt ink adr mit social dhe qytetarise ak-
tive“ u arr en n  te resi.

Xhepishst, Otschan dhe Gostivart – Gegeran, Forine, Belovisht, Balindoll shvesës – Jakrenovë, Borinë, Belushme dhe Lazhani, Dibres – Mogorë, Broshticë, punua me grata e mëdiseve rurale të cilat u takojnë komunave, respektivisht Kru-
1 Ede pse Krusheva, Dibra dhe Gostivar janë mëdise qyteti në këta komuna u

ata vendosën bashkepunim me kryetarët e komunave dhe institu- themelore/njerëzore/të grave. Me përkrahjen e ekipeve të Antiko-s e cilësie së te jetuarit të tyre dhe realizimit të drejtave të tyre prekin atë. Qellimi i tyre kryesor ishte të ndikojnë në përmirësimin organizuan aktivitetë të shumta në tema të cilat më së shumti i tive ti inkudrjohë edhe palët e lëra të prekura në bashkesë. Ata Në përpjekjet e tyre grata arriten ti interesioni dhe në menyrë akt- ne gjësie me prioritet per to.

planifikimit dhe zbatimit të akcioneve publike në tema aktuale dhe tive të inkudrohen në zgjidhjen e të njëjtave nëpërmjet inicimit, problemeve dhe nevojave të tyre në bashkesë dhe në menyre akt- ve të marginalizuar që qartë ti identifikojnë – të krijojnë harrën e gjinoj, rritjen e diturive dhe shkaktësive të grave të këtyre grupave – publik – kontibuan për vëtedijesimin, informimin, inkurajimin përvetësimit të shkaktësive për planifikim dhe zbatim të akcionit grave, koncepte gjinoje, teknika të lombimit dhe përfundimin publik, Mesimi me përvjete, motivimi pozitiu në tema për të drejtat e njëritut

realizuan me qasjen: edukim – motivim dhe përkrahje në akcion. Faza vijuese është organizimi i punëtorive. Punëtoritë edukative u

te bashkesës. Pjesëmarrës së tyre aktive në jetën socio-ekonomike dhe politike tëra me qëllim të zvogëlimit të vlerave tradicionale dhe rrjetës së shimeve në nivel personal, në nivel të gruptit dhe bashkesës, e tyre të grave/njerëzore dhe ndërmarrin nisma për krijimin e ndryshme etnike të cilat janë të vëtedijshme, i dallojnë të drejtat e ishtë rritja e numrit të grave nga mëdiset rurale të bashkesës së Mogila, Likoava, Krusheva, Dibra dhe Gostivari, qellimi kryesor dytë) ku u inkudruan gjithësë gjashë komuna rurale: Tercë, qytetarisë aktive dhe inkudrimi social” (në fazën e parë dhe

Në kuader te projektit "Nëpërmjet edukimit dhe performancës së tyre".
grave në komunitetin e tyre.

gjimore te segreguarë sa ato i kushtojnë vëmendje pozitive se
te informatare sa institucionet rrelevante disponojnë me të dhëna
gjendjes, krymit te programave edukative edukative, por edhe fitim
tiko-s shërbyen si bazë e të dhënave për përcaktimin filletar te
Kjo analizë e ekspive lokale, por edhe e ekspit programor te An-

Tearcën, Mogillen, Gostivarin dhe Dibren).

analizë individuale për secilën nga komunitat e parapara (Likovën,
te dhënave te fitura nga ana e ekspive lokale, eshtë përgatitur
grave nga bashkësia rurale. Vëreshist nga kunditete të dhënat
te dhënat e konstatimet e caktura e raport me gjendjen e
te fjerë relevante, te cilat mundësojnë te vijet deri te informata,
bashkëveprimet e kontaktave te punës sociale dhe burimeve
reuni nëpërmjet kontaktave te drejtëpërdrejtë me përfshuesit e
te Antiko-s ishin te përshtire në mbledhjen e të dhënave nga ter-
Ne fazën e parë te zbatimit te aktivitetave projekteve ekspite lokale

Dibres dhe Gostivarit.

në 40 vite nga komuna e Mogilles, Tearcës, Likovës, Krušhevës,
tare, turke, madedonase myslimanë, romë) në mosha prej 17 deri
te cilat u takojnë grupëve të ndryshme etnikë (madedonase, shqip-
reni nëpërmjet kontaktave te ndryshme etnikë (madedonase, shqip-
Grupe syneve te ketij projekti e përbëjnë gra nga mëdëset rurale
çiale te bashkësie.

dhëni e përkrahjes per inkudrim aktivë në jetën publike është so-
te mëdësive rurale, vëtedjësismin, forcimin, motivimin e tyre është
ta përfrojë identitetin e gruas, fuginë e vetëbesimit e grave
perkrahur nga UN Women (paraprakisht UNIFEM), ka për qëllim
inkudrimi social te vlerave akive - faza I (II) i cili është
Projekti ! IQG Antiko "Nëpërmjet edukimit dhe performancës së tyre"

Né Republikén e Magdeonise numti mé i madh i grave té cliat je-to-
tjone né maledisët rurale mé sé shpeshthi jané té papuna, amvisé té
cliat kujdesen per shëpinë, bagëtinë dhe fushën, nuk posedojnë
tokë, pronë ose bizenes dhe nuk kanë qasje dëri te kreditë e vullit-
shme zhvillimore.

Pjesëmarrja e grave né sjelljen e vendimive, planifikimit bujdësor
dhe prodhimit té terësishëm ralë e shërbimët, informimi i
qasja e vështrësuar né institucionet dhe shërbimët, informimi i
pamjaftueshem, infrastruktura e keqe dhe pasiguria né treg janë
te identifikuara si probleme themelore per grata te cliat jetojnë ne
fshat, që né menyrë plotësuese ndikon ata té mbeten né zonat ru-
ralë dhe té punojnë né fushën e bujdësise.

Transizioni nëpër té cilin kalon Republika e Magdeonise ka efekte
negative, e posagjerisht né pozitën ekonomike té grave, punësimi
té tyre dha vlerësimi të punës së tyre. Sié Këndëjmi, sipas Entit-
té Statistikës, vetem 4% e grave té punësura janë pronare té bi-
znesve, 11% e grave té punësura paguhën me rogoë mbi mesa-
tarën né vend, ndërsa shkalla e punësise té grata e shëtë 37,2%.
Sipas strukturës së moshës më e madhe e shëtë përqindja e grave
té papunësura té cliat bëjnë pjesë né kufirin e moshës prej 25
dëri në 29 vjet, kur edhe janë më të afta për punë.

Sipas Enutti te Statistikës 86,7% i territorit te Republikës së Maqedonisë është rural dhe parqet shëpzi per 40,2% te populisë së terresisës së vend. Gratë e mjetësive rurale më së shpeshti u takojnë baskeksive etnike ioshumicë dhe të njëjtat janë të marginalizuar, të shkëputura nga jetëa socio-ekonomike, publike dhe politike e baskeksive të tyre. Per këtë gjendje kontribujnë një numër madh i faktoreve, siç janë mjetësi patiarakal, rolet gjiniorë stereotip, varfëria etj. Identiteti gjinior, i lidhur me përkatesine e tyre e tundeshën. Sipas kësaj, gjëzimi i të drejtave themelore, si edhe qasja denit te arsimimi, informata, mbrojtja shëndetësore dhe sociale, punësimi, pjesëmarrja në jetën publike dhe politike të bashkësise, mbetet intres primar i seçilit aktions i cilë i synon grata e mjetësive rurale.

Gruipi programor i projektit

Duke iu falendérurar përvoljës sone 11 vjeçare me këtë lloj të pu-nes, i arritëm rezultatet e deshënura. Prandaj, nëpërmjet kësaj broshure vendosëm që praktikat dhe përvoshat e mira, t'i ndajme me të gjitha OJQ-të dhe pallat të jera të prakura të cilat deshënurë ta dojnë kontributin e tyre për përmirësim të pozitës së këtyre grupave të gjitha që përfshijnë deshënurën.

Duke iu falendérurar përvoljës sone 11 vjeçare me këtë lloj të pu-nes, i arritëm rezultatet e deshënura. Prandaj, nëpërmjet kësaj broshure vendosëm që praktikat dhe përvoshat e mira, t'i ndajme me të gjitha OJQ-të dhe pallat të jera të prakura të cilat deshënurë ta dojnë kontributin e tyre për përmirësim të pozitës së këtyre grupave të gjitha që përfshijnë deshënurën.

Duke iu falendérurar përvoljës sone 11 vjeçare me këtë lloj të pu-nes, i arritëm rezultatet e deshënura. Prandaj, nëpërmjet kësaj broshure vendosëm që praktikat dhe përvoshat e mira, t'i ndajme me të gjitha OJQ-të dhe pallat të jera të prakura të cilat deshënurë ta dojnë kontributin e tyre për përmirësim të pozitës së këtyre grupave të gjitha që përfshijnë deshënurën.

Duke iu falendérurar përvoljës sone 11 vjeçare me këtë lloj të pu-nes, i arritëm rezultatet e deshënura. Prandaj, nëpërmjet kësaj broshure vendosëm që praktikat dhe përvoshat e mira, t'i ndajme me të gjitha OJQ-të dhe pallat të jera të prakura të cilat deshënurë ta dojnë kontributin e tyre për përmirësim të pozitës së këtyre grupave të gjitha që përfshijnë deshënurën.

Duke iu falendérurar përvoljës sone 11 vjeçare me këtë lloj të pu-nes, i arritëm rezultatet e deshënura. Prandaj, nëpërmjet kësaj broshure vendosëm që praktikat dhe përvoshat e mira, t'i ndajme me të gjitha OJQ-të dhe pallat të jera të prakura të cilat deshënurë ta dojnë kontributin e tyre për përmirësim të pozitës së këtyre grupave të gjitha që përfshijnë deshënurën.

Arritia e shodërisë së përfshirjes eshtë deshënë shodërore e cila ka përdillim të sigurjoë mundësi të barabarta për të gjithë, pa i marrë parasysh dallimet ekzistuese. Të jetuarit me dinjitet nuk eshtë vetëm normë etikë dhe imparativi moral, por edhe parim i drjetë i promovimit të angazhimit qytetar për pjesëmarrje të barabarte të gjinive në Zvillimin e bashkësisë.

Njëra nga gëshjetë e rëndësishme dhe me prioritet për zhvillimin e proceseve demokratike, drjetësise sociale pades së qen- drueshme në vendin tonë dhe në kornizë globale, eshtë përfroci- mi dhe kryimi i mundësive të njëjtë për gratë dhe burrat. Kyo eshtë posaçërisht e rëndësishme gjatë kryjimit dhe zbatimit të politikave joshmiche të mëdiseve rurale, të cilat janë shumëfishtë diskrimi- tate të marginalizuarat dhe të ndëshme nga grupet etnike që përgjithësia janë vlera e mosaktivitetit shqetësore dhe arsimim, mbrojtje të për- te latë te mosaktivitetit shqetësore, pëpunësi, mundësi të kufizuarat me të cilat shpesh ballafashohen me varshmeri ekonomike, shkallë mëdiseve shpesh ballafashohen me varshmeri ekonomike, shkallë strategjike nacionale për zhvillim të barazisë gjinore. Grati e këtyre atë shume shpesh janë përmes përfundimit të adresuar në ballafashohen me mbrojtje dhe parandalim joadekutat. Të drjetat tendencë per ndryshim të rapporteve tradicionale në shëpelë, kjo për pozita e grave në Magjedoni ende mbështetet në norma dhe vlera tradicionale dhe patriarkale. Edhe pse në mëdiseut urbane ekziston tendencë per ndryshim të rapporteve tradicionale në shëpelë, kjo për

fat te këd eshtë rast shume i rriallë me grati e mëdiseve rurale. Ata shume shpesh janë viktima e të gjitha llojeve të dhunës dhe ballafashohen me mbrojtje dhe parandalim joadekutat. Të drjetat tendencë per ndryshim të rapporteve tradicionale në shëpelë, kjo për pozitën e bashkesisë dhe vendit, në përgjithësi. Inura - të shkygura nga jetë publike, ekonomike, politike dhe kulturore e bashkesisë dhe vendit, në përgjithësi.

Arritja e shodërisë së përfshirjes eshtë deshënë shodërore e cila ka përdillim të sigurjoë mundësi të barabarta për të gjithë, pa i marrë parasysh dallimet ekzistuese. Të jetuarit me dinjitet nuk eshtë re parasysh dallimet ekzistuese. Të jetuarit me dinjitet nuk eshtë vëtem normë etikë dhe imparativi moral, por edhe parim i drjetë i vëtem normë etikë dhe imparativi moral, por edhe parim i drjetë i

Pjessëmarrje aktive në proceset shodërore dhe ekonomike

-kontribut ndaj ndërtimit të pades nëpërmjet të promovimit të jod-hunes, bashekëpunimit shumëthik dhe afirmimit të ideologjisë dhe politikës gjinore (feministe) në arrijen e barazisë gjinore në kuadër lokal dhe global.

Programi vjetor i ANTIKO-s është perkrahur një programi CIVICA Mobilitas, i cili është zbatuar një ana e tjera për zhvillim institucional - CIRa dhe i financuar një Agjencia për zhvillim dhe Bashekëpunim (SDC), e përfunduar një Zvicerane për zhvillim dëshironi.

-perförmicim social dhe ekonomik ! grave - ndërtimi ! kapaciteteve, edukim dhe përkrahje të grave dhe grupave të marginalizuarar për-

grave në mëdëset rurale; me qëllim që të avancohet dhe përmirësohet statusi dhe pozita e fikim të problemeve dhe zbatim të aksioneve në bashkësi, e tëra rurale nëpërmjet perförmimit të kapaciteteve të tyre për identitetin-përfshirje sociale dhe motivim të aktivizimit të gratë e mëdësive

administratës lokale dhe aktorëve të tjere krygë në bashkësi); dëshirave të tyre të rinj, anëtarëve të KMB-së në nivel lokal, timë, perförmim të kapaciteteve të grave anëtarë të partive politike përfadësim për avancim të rregullave ligjore, analiza dhe hulumt-programet e institucioneve, NBL-së, partive politike (loqim dhe kontribut ndaj inkudrimtit të perspektivës gjimore në politikat dhe

ndryshime të dukshme pozitive në nivel lokal dhe nacional: IQF Antiko, në fushen e veprimit të saj ka arritur rezultate dhe

sociale dhe inkudrimtit. qëndrueshem, përkrahjes, rrefezimit, aktivizimit qytetar, drejtësisë humës, tolerancës, multikulturalizmit, barazisë, sigurisë, zhvillimit të qërore. Organizata jone veprimin e saj e mbështet mbi vlerat e jod-grave pa dhunë, si në kuadër të familiës, ashtu edhe në jetën sho-

IQF Antiko përpilqet për afirmimin të të drejtave dhe jetës se njëritut qëror të grave nga më shumë bashkësi etnike. dhe ndërtimit të bashkësisë nëpërmjet angazhimit publik dhe shohet Magadonise, të cilat punojnë në promovimin e kulturës së pades organizative dhe grupave lokale shumëtine në Republikën e imicativë Qytetare e Femrave Antiko është rrjet ndëretnik ! 18



zbatau noga iniciativa Qytetare e Femrave ANTJKO

Pergratija dha shypja e këtij publikimi eshte pjesë e Projektit "Nëpërmjet edukimit
dhe performancës së qytetarëve të zhvilluar në faza I & II" i cili u

and the Empowerment of Women
United Nations Entity for Gender Equality



Bashkura e se organizative jfera shqetëruese

Mendimet qëndrimet e shprehura në këtë publikim janë të autorëve, të njëjstat
domosdë nuk i paradesin mendimet qëndrimet e UN Women, kombeve të

dhe avancim të grave UN Women

Ky publikim eshte pergratitur me përkrahje të Trumpës së KB-së për barzi gjinore

Shkup, 2011

Dizajni grafik: PROPOINT

Ilustrimi i kopertines - Jetmirë Zendeji

Përkthyes dhe lektor : Besnik Emini

Danica Jovanova
Ivana Srceva,
Gjyner Nebiu,
Autore:

Gjyner Nebiu
Për botuesin :

Iniciativa qytetare e Femrave ANTJKO

BOTUES:

“Nëpërmjet edukimit dhe performancimit
drejt inkadrimit social dhe
qytetarise aktive”

Praktika dhe përvjeta të mira nga projekti i inkadrimit social të grave nga basheksitë etnike jo shumicë nga mëdleset rurale në R. e Maqedonisë

lnciativa qytetare e fëmraive
ANTIKO





Néperményt edukációval
Performancekultúrával
inkadrímiit social dñe
gytetarise aktíve